

✓
Α.Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΘΑΡΗΣ ΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ, ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΕΤΑΙΡΙΩΝ ΕΙΣΗΓΜΕΝΩΝ ΣΤΟ
ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ
ΟΡΚΩΤΩΝ ΕΛΕΓΚΤΩΝ »

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:

Δ. ΤΖΕΛΕΠΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:

ΜΠΑΛΑΣΚΑ ΦΩΤΕΙΝΗ
ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΠΑΤΡΑ 2004

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	6136
----------------------	------

*Αφιερώνεται στην
αγαπημένη μας καθηγήτρια
και εξαιρετική επιστήμων
κα. Θ. Παπαδάτου*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1°</u>	
1.1 Οι οικονομικές καταστάσεις που καταρτίζονται στην Ελλάδα	9
1.2 Οι βασικές λογιστικές αρχές που πρέπει να διέπουν τις οικονομικές καταστάσεις	11
1.3 Ο σκοπός κατάρτισης και οι αδυναμίες των λογιστικών καταστάσεων	14
1.4 Ο έλεγχος των λογιστικών καταστάσεων	19
1.5 Η χρησιμότητα των λογιστικών καταστάσεων	24
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2°</u>	
2.1 Εισαγωγή στο πρόβλημα της δημιουργικής λογιστικής	30
2.2 Γενεσιουργές αιτίες του προβλήματος	35
2.3 Παραδείγματα δημιουργικής λογιστικής	41
2.4 Επιπτώσεις από την άσκηση της δημιουργικής λογιστικής και μέτρα αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1	Μεθοδολογία έρευνας	59
3.2	Επιλογή του δείγματος και τα αποτελέσματα της μελέτης	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Συμπεράσματα – προτάσεις	76
--------------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	89
---	-----------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το τελευταίο διάστημα διαβάζουμε όλο και πιο συχνά περιπτώσεις λογιστικής απάτης μέσω της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων επιχειρήσεων, οργανισμών κ.λ.π. κυρίως στις Η.Π.Α. (υποθέσεις Enron, Xerox, Worldcom, Merc κ.α.) αλλά και στην Ευρώπη. Το θέμα είναι σοβαρό διότι εμπλέκονται εκτός από τα στελέχη της εταιρίας που παραποιεί τα οικονομικά στοιχεία της, αλλά και εταιρίες ορκωτών λογιστών, καθώς και χρηματοπιστωτικοί οίκοι.

Η παραποίηση των οικονομικών καταστάσεων αναφέρεται στον σκόπιμο «χειρισμό» (manipulation) στοιχείων τους, όπως η υπερτίμηση των στοιχείων του ενεργητικού, πωλήσεων και κερδών ή η υποτίμηση των υποχρεώσεων, εξόδων ή ζημιών, με σκοπό να δημιουργηθεί η επιθυμητή εικόνα για την κατάσταση της επιχείρησης. Οι χειρισμοί αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα την σημαντική αλλοίωση της ορθής εικόνας των οικονομικών καταστάσεων. Στις Η.Π.Α. ο αντίστοιχος όρος αναφέρεται στην απάτη (fraud) που διενεργείται μέσω της σκόπιμης αλλοίωσης των οικονομικών καταστάσεων. Ως μέσα για την πραγματοποίηση των παραποιήσεων χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι που περιλαμβάνονται στον όρο δημιουργική ή επινοητική λογιστική (creative accounting). Αντίστοιχοι όροι που εστιάζουν κυρίως την μεταβολή των αποτελεσμάτων χρήσης, είναι η «εξομάλυνση τους» μέσω εσφαλμένων λογιστικών καταχωρήσεων (income smoothing) ή «ωραιοποίησή τους» και η «διαχείρισή τους» (managing earnings). Σύμφωνα με το αναμορφωμένο Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο Νο 240 που αναφέρεται στις παραποιήσεις και στα

λάθη των οικονομικών καταστάσεων, ο όρος «παραποίηση» αναφέρεται σε εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα της διοίκησης, των εργαζομένων ή τρίτου μέρους, που έχουν ως αποτέλεσμα την ψευδή παρουσίαση (misrepresentation) των οικονομικών καταστάσεων. Ο όρος (λογιστική) απάτη (fraud) αναφέρεται:

1. Στον χειρισμό, την νόθευση ή την αλλοίωση των καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.
2. Στην μη σωστή παρουσίαση των στοιχείων του ενεργητικού της επιχείρησης.
3. Στην απόκρυψη ή παράλειψη αναφοράς των επιπτώσεων των παραπάνω καταχωρήσεων ή των αποδεικτικών στοιχείων.
4. Στην καταχώρηση συναλλαγών χωρίς ουσία (εικονικές συναλλαγές).
5. Στην κακή εφαρμογή των αρχών και προτύπων της λογιστικής.

Ο όρος λάθος ή σφάλμα (error) αναφέρεται σε ακούσια μη σκόπιμα λάθη σε οικονομικές καταστάσεις όπως:

1. Αριθμητικά ή λάθη από αβλεψία του προσωπικού του λογιστηρίου που αφορούν καταχωρήσεις και αποδεικτικά στοιχεία.
2. Εκ παραδρομής η παρερμηνεία της πραγματικής κατάστασης που αφορούν συναλλαγές.
3. Μη σωστή εφαρμογή των αρχών και προτύπων της λογιστικής.

Τα όρια μεταξύ των δύο παραπάνω κατηγοριών στην πράξη δεν είναι ξεκάθαρα ώστε να μην μπορεί να πει κάποιος ότι «το άσπρο είναι άσπρο και το μαύρο είναι μαύρο».

Από τη στιγμή που οι διευθύνοντες των εισηγμένων κυρίως επιχειρήσεων λειτουργούν ως «όργανα παραγωγής λογιστικών αριθμών» είτε με τη θέλησή τους είτε χωρίς αυτή, η έκδοση και δημοσίευση παραποιημένων οικονομικών καταστάσεων είναι γεγονός. Φυσικά το αναμενόμενο (κυρίως βραχυχρόνιο) όφελος για τις επιχειρήσεις αυτές είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο κόστος συμπεριλαμβανομένου και του κινδύνου. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων αυτών, η διοίκηση της επιχείρησης και πιο συγκεκριμένα ο οικονομικός αλλά και ο γενικός διευθυντής συνδέονται άμεσα με τις παραποιήσεις των οικονομικών τους καταστάσεων. Οι επιτροπές ελέγχου των εν λόγω επιχειρήσεων στην πραγματικότητα δεν λειτουργούν. Στα διοικητικά συμβούλια αυτών των επιχειρήσεων συμμετέχουν με υψηλό ποσοστό εξωτερικά στελέχη τα οποία στην ουσία δεν συμμετέχουν στη διοίκηση. Οι επιχειρήσεις αυτές στην πλειονότητα τους διοικούνται από στελέχη με στενές οικογενειακές σχέσεις, όπου τις αποφάσεις λαμβάνουν συγγενικά πρόσωπα.

Στην **Ελλάδα** έχουν εμφανιστεί στον τύπο κυρίως περιπτώσεις παραπλάνησης του επενδυτικού κοινού μέσω δημοσίευσης ανακριβών στοιχείων από εταιρίες εισηγμένες στο Χ.Α.Α. Παρόλα αυτά έχει ήδη αρχίσει εκτεταμένη έρευνα για το θέμα της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων και της σχέσης του φαινομένου αυτού με τις εξελίξεις στη χρηματιστηριακή αγορά, το ρόλο των ελεγκτικών εταιριών, καθώς και την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων. Δημιουργήθηκε επίσης «Σύσταση Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων» σε μια προσπάθεια ώστε να διασφαλισθεί ο θεσμικός εκσυγχρονισμός της λειτουργίας των

επιχειρήσεων, να ενισχυθεί η διαφάνεια και να εδραιωθεί κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ των επενδυτών και των επιχειρηματιών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στην Ελλάδα οι ως «χθες» γνωστές παραποιήσεις είχαν στόχο κυρίως την μείωση των κερδών και της αντίστοιχης φορολογίας μέσω της διόγκωσης των εξόδων. Με την είσοδο όμως πολλών επιχειρήσεων στο χρηματιστήριο, η προσπάθειά τους εστιάζει στην αύξηση των εσόδων και στην ταχεία ανάπτυξη τους, η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των κερδών.

Το ερώτημα που τίθεται είναι ποιος ο ρόλος των εξωτερικών ελεγκτών (ορκωτών λογιστών - ελεγκτών), θέμα το οποίο έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων και προβληματισμού. Η επικρατούσα άποψη ότι οι ελεγκτές αναφέρουν στην έκθεσή τους αντίστοιχες παρατηρήσεις για τις παραποιήσεις (γνώμη με επιφύλαξη), αλλά αυτές δεν λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, ισχύει ως ένα βαθμό.

Στην πλειονότητα όμως των περιπτώσεων οι εκθέσεις των ελεγκτών για τις επιχειρήσεις που παραποιούν στοιχεία, είναι χωρίς επιφυλάξεις, ή όταν αυτές αναγράφονται είτε αφορούν επουσιώδεις λογαριασμούς, είτε η διατύπωσή τους είναι μη κατανοητή από το ευρύ επενδυτικό κοινό («Οικονομικός Ταχυδρόμος», 2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΥ ΚΑΤΑΡΤΙΖΟΝΤΑΙ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η λογιστική πρακτική στη χώρα μας έχει καθιερώσει τη σύνταξη ετησίως του ισολογισμού, του λογαριασμού αποτελεσμάτων χρήσεως και του λογαριασμού διαθέσεως των κερδών. Η σύνταξη των οικονομικών αυτών καταστάσεων έχει καταστεί υποχρεωτική από την εμπορική και φορολογική νομοθεσία.

Το Ε.Γ.Λ.Σ. καθορίζει λεπτομερειακά το περιεχόμενο και τη δομή των παραπάνω οικονομικών καταστάσεων και προσαρμοσμένο με τις απαιτήσεις της Ε.Ο.Κ. προβλέπει την κατάρτιση και άλλης οικονομικής καταστάσεως του «προσαρτήματος» που ήταν άγνωστη στη χώρα μας.

Έτσι με τη νέα διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 42α του νόμου 2190/1920 περί ανωνύμων εταιριών όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 29 του Π.Δ. 409/1986, ορίζεται ότι οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις περιλαμβάνουν:

- α) Ισολογισμό,
- β) Τον λογαριασμό «Αποτελέσματα Χρήσης»,
- γ) Τον πίνακα Διαθέσεως Αποτελεσμάτων,
- δ) Το προσάρτημα.

Τα έγγραφα αυτά αποτελούν ενιαίο σύνολο και ελέγχονται.

Επίσης το Ε.Γ.Λ.Σ. εκτός από τις παραπάνω καταστάσεις προβλέπει και

την κατάρτιση της καταστάσεως του λογαριασμού «Γενική Εκμετάλλευσης» η οποία όμως δεν υποβάλλεται σε δημοσιότητα.

Οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις (σύμφωνα με το άρθρο 42α του νόμου 2190/1920) καταρτίζονται υποχρεωτικά στο τέλος κάθε χρήσης και πρέπει να εμφανίζουν με απόλυτη σαφήνεια την πραγματική εικόνα της περιουσιακής διάρθρωσης, την χρηματοοικονομική θέση και τα αποτελέσματα της εταιρίας.

Σε περίπτωση που η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου περί οικονομικών καταστάσεων δεν επαρκεί για την παρουσίαση της πραγματικής εικόνας της εταιρίας, πρέπει να παρέχονται όλες οι αναγκαίες συμπληρωματικές πληροφορίες για την επίτευξη του σκοπού. Όταν μια διάταξη έρχεται σε αντίθεση με τις παραπάνω διατάξεις, επιβάλλεται παρέκκλιση από τη διάταξη αυτή για να αποδοθεί η πραγματική εικόνα της περιουσίας και των οικονομικών αποτελεσμάτων της εταιρίας.

Κάθε παρέκκλιση πρέπει να αναφέρεται στο προσάρτημα με πλήρη αιτιολόγηση και με πληροφορίες για τις επιδράσεις που ασκεί πάνω στην περιουσιακή διάρθρωση, τη χρηματοοικονομική θέση και τα αποτελέσματα χρήσης της εταιρίας.

Το περίεργο και συνάμα τραγελαφικό, είναι πως συνήθως το «μαγείρεμα» των μεγεθών των ισολογισμών είναι καθ' όλα νόμιμο, καθώς στηρίζεται από την «δαιδαλώδη» νομοθεσία που αφήνει πάντα και για κάθε χρήση, ανοικτά παράθυρα από την απουσία επαρκών, αξιόπιστων και ενιαίων λογιστικών αρχών.

Από την άλλη πλευρά είναι πλημμελής έως ανύπαρκτη η εποπτεία και ο έλεγχος του περιεχομένου των οικονομικών καταστάσεων και ποιο συγκεκριμένα του περιεχομένου των ισολογισμών. Βεβαίως εποπτεύουσα αρχή των Ανώνυμων Εταιριών είναι το Υπουργείο Ανάπτυξης, το οποίο όμως δεν διαθέτει ούτε τα απαιτούμενα ελεγκτικά όργανα ούτε άλλα ερεθίσματα για να ανταποκριθεί, παρότι στον Ν. 2190/20 γίνεται εκτενείς αναφορά στην μορφή και την έκταση του κρατικού ελέγχου και μάλιστα στο άρθρο 53 αναφέρεται ότι η εποπτεία περιλαμβάνει και την εξακρίβωση της αλήθειας του ισολογισμού («Ναυτεμπορική», 15 Δεκ. 2001).

1.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΕΠΟΥΝ

ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Τα διεθνή λογιστικά πρότυπα έχουν την λογική της οικονομικής αποτύπωσης των δεδομένων της επιχείρησης αγνοώντας φορολογικές και λοιπές διατάξεις. Οι τρεις **βασικές αρχές** είναι ότι:

Α) Οι οικονομικές καταστάσεις θα πρέπει να συντάσσονται με την αρχή της συνέχειας της επιχείρησης (going concern), δηλαδή ότι η επιχείρηση θα συνεχίσει να λειτουργεί γιατί σε αντίθετη περίπτωση οι αξίες που εμφανίζονται στις οικονομικές καταστάσεις δεν θα αντιπροσωπεύουν την πραγματικότητα .

Β) Η αρχή της ομοιομορφίας από χρήση σε χρήση, το (consistency), που σημαίνει ότι οποιοσδήποτε λογιστικές αρχές υιοθετούν στη μία χρήση θα πρέπει να εφαρμόζονται και στις επόμενες χρήσεις για να μπορεί να υπάρξει συγκρισιμότητα των στοιχείων μεταξύ των χρήσεων.

Γ) Η αρχή των προβλέψεων, δηλαδή ότι οι οικονομικές καταστάσεις θα πρέπει να απεικονίζουν έσοδα και δαπάνες που έχει κερδίσει ή έχει επιβαρυνθεί η επιχείρηση στη χρήση ασχέτως της χρονικής στιγμής της ταμιακής τακτοποίησης.

Από την άλλη κάποιες χαρακτηριστικές αποκλίσεις των σημερινών ισολογισμών από τα Δ.Λ.Π. αφορούν:

1. *Τα ακίνητα* που σύμφωνα με τον ελληνικό νόμο κατά τακτές περιόδους αναπροσαρμόζονται σύμφωνα με ορισμένους συντελεστές που προσδιορίζει ο νόμος, ενώ θα έπρεπε οι επιχειρήσεις να τα απεικονίζουν σε τρέχουσες αξίες και οι αναπροσαρμογές να γίνονται σε σχετικά χρονικά διαστήματα.

2. *Οι αποσβέσεις* που σύμφωνα με το Π.Δ. 100/1998 κάθε επιχείρηση υποχρεούται να τις πραγματοποιεί σύμφωνα με τους οριζόμενους συντελεστές. Σε περίπτωση όμως που χρησιμοποιηθούν ανώτεροι συντελεστές η επιχείρηση δεν μπορεί να εκπέσει τις πρόσθετες αποσβέσεις, ενώ σε περίπτωση χρήσης χαμηλότερων συντελεστών χάνει το δικαίωμα έκπτωσης των υπόλοιπων αποσβέσεων σε μελλοντικές χρήσεις. Αντίθετα, σύμφωνα με τα Δ.Λ.Π., η κάθε επιχείρηση αποφασίζει το συντελεστή απόσβεσης που ανταποκρίνεται στη χρήση των παγίων περιουσιακών στοιχείων.

3. *Τα έξοδα πολυετούς απόσβεσης* θα πρέπει να αποσβένονται εντός χρονικής περιόδου που θα αντικατοπτρίζει την πραγματική ωφέλεια που έχουν για την επιχείρηση. Δηλαδή θα πρέπει να αποσβένονται ανάλογα με το είδος του οφέλους που έχει η επιχείρηση από αυτές τις δαπάνες και την περίοδο

στην οποία αντιστοιχεί αυτό το όφελος.

4. Σύμφωνα με τα Δ.Λ.Π., λαμβάνοντας υπόψιν πως στο τέλος κάθε χρήσης μια μη εισηγμένη επιχείρηση αποτιμάται στην εσωτερική λογιστική της αξία με αποτέλεσμα να διαγράφεται η διαφορά μεταξύ της τιμής κτήσης και της εσωτερικής αξίας, η διοίκηση των επιχειρήσεων έχει την υποχρέωση να προσδιορίσει την αξία των μη εισηγμένων επιχειρήσεων και αυτή να αποτελεί τη βάση της απεικόνισης της επένδυσης στις οικονομικές καταστάσεις. Η δε υπεραξία, θα μπορούσε να αποσβεστεί τμηματικά σε μια γενικά αποδεκτή περίοδο, που σήμερα είναι η εικοσαετία.

5. Κατά τα Δ.Λ.Π. το *χαρτοφυλάκιο* χωρίζεται σε χαρτοφυλάκιο συναλλαγών (trading) και σε χαρτοφυλάκιο επενδύσεων (investment), ιδιαίτερα όσον αφορά τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Έτσι από την στιγμή που γίνεται αυτός ο διαχωρισμός δεν πρέπει να μεταφέρονται συμμετοχές από το ένα χαρτοφυλάκιο στο άλλο. («Αγορές», 15-16 Δεκ 2001).

1.3 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Το Σώμα Θέσπισης Λογιστικών Προτύπων του Η.Β. (Accounting Standards Board - ASB) ορίζει πως **σκοπός** των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων είναι «*να δώσουν πληροφορίες για την χρηματοοικονομική θέση, την επίδοση και την χρηματοοικονομική προσαρμοστικότητα μιας επιχείρησης, που είναι χρήσιμες σε ένα ευρύ φάσμα χρηστών για τη λήψη οικονομικών αποφάσεων*» (Rijper, 1993). Παρομοίως ορίζει το σκοπό των λογιστικών καταστάσεων το αντίστοιχο σώμα, το FASB, των Η.Π.Α. (με την Statement of Financial Accounting Concepts - SFAS No 1) και γενικότερα η λογιστική βιβλιογραφία.

Ένας τόσο γενικός σκοπός όμως σαν τον παραπάνω, δεν είναι δυνατόν να εκπληρωθεί πλήρως, αφενός μεν λόγω των εγγενών αδυναμιών του συμβατικού λογιστικού συστήματος που παράγει τις καταστάσεις αυτές, αφετέρου δε λόγω της έλλειψης συμφωνίας τόσο ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των καταστάσεων, όσο και ως προς το είδος και το εύρος των αναγκών των χρηστών που πρέπει να ικανοποιηθούν.

Ως προς τις βασικές αδυναμίες του λογιστικού συστήματος, η πρώτη αφορά την χρονική υστέρηση των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων. Οι πλήρεις λογιστικές καταστάσεις δημοσιεύονται έως και 4 μήνες μετά το τέλος της λογιστικής χρήσης, όταν πολλοί από τους χρήστες έχουν ήδη λάβει τις απαιτούμενες πληροφορίες. Οι δημοσιευμένες τριμηνιαίες λογιστικές καταστάσεις λύνουν, αλλά μερικώς, το πρόβλημα του λεγόμενου timing των

δημοσιευμένων καταστάσεων, αφού, όχι μόνο δεν είναι πλήρεις, αλλά και δημοσιεύονται ανά τρίμηνο και όχι σε συντομότερα χρονικά διαστήματα (π.χ. ανά μήνα).

Η δεύτερη μεγάλη αδυναμία των εν λόγω καταστάσεων είναι ότι απεικονίζουν το παρελθόν, ενώ οι χρήστες βασικά ενδιαφέρονται για πληροφορίες που αφορούν στην μελλοντική πορεία της επιχείρησης. Οι καταστάσεις αυτές είναι χρήσιμες μόνο στο βαθμό που το παρελθόν συνιστά μια ισχυρή ένδειξη του τι θα γίνει στο μέλλον.

Η τρίτη αδυναμία οφείλεται στην αναγκαστική περιοδικότητα των καταστάσεων αυτών, στο ότι δηλαδή αναφέρονται σε μια ορισμένη χρονική περίοδο (π.χ. έτος, τρίμηνο) που ουδεμία σχέση έχει με τη χρονική διάρκεια της κάθε επιχείρησης. Η περιοδικότητα αυτή δημιουργεί το περίφημο πρόβλημα της κατανομής (the allocation problem) των εξόδων μέσα στην χρήση που πολλές φορές γίνεται κατά τρόπο υποκειμενικό (π.χ. κατανομή αποσβέσεων) και άρα αυθαίρετο. Εδώ εντάσσεται και το πρόβλημα της πραγματοποίησης (realization) του εσόδου π.χ. για καταγραφή των εσόδων ενός έργου που έχει χρονική διάρκεια δύο, τριών ή και περισσότερων ετών. (Σπ. Μπαραλέξης, 2003, σελ.7-8).

Το βασικότερο ίσως πρόβλημα είναι η σύγκρουση μεταξύ του Ν.2190 και του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων βάσει των οποίων συντάσσονται οι λογιστικές καταστάσεις. Αρκετές διατάξεις είναι αντικρουόμενες μεταξύ τους με σημαντικότερη την αντίθεση μεταξύ των δύο στον τρόπο αποτίμησης των συμμετοχών των μη εισηγμένων εταιριών. Η σύγκρουση αυτή αποτελεί ίσως

την «ραχοκοκαλιά» των προβλημάτων καθώς αφήνει πολλά «παράθυρα». Αποτελεί κοινό μυστικό το γεγονός ότι πολλοί επιχειρηματίες για να δικαιολογήσουν «τρύπες» ή αυξήσεις κεφαλαίου προχώρησαν στην εξαγορά εταιριών σε πολύ υψηλές τιμές τις οποίες αποτιμούν φυσικά στην τιμή κτήσεως δημιουργώντας έτσι μια εντελώς πλασματική εικόνα.

Την εικόνα αλλοιώνουν αποφασιστικά και οι διάφορες τροπολογίες που κατά καιρούς προωθούνται για τον αποσπασματικό χειρισμό διάφορων προβλημάτων.

Σημαντική παράμετρος στην αξιοπιστία του συστήματος είναι οι σχέσεις εξάρτησης που δημιουργούνται μεταξύ ορκωτών λογιστών και εταιριών. Μετά την αλλαγή του καθεστώτος δόθηκε η δυνατότητα στις εταιρείες να επιλέγουν οι ίδιες τους ορκωτούς, αλλαγή που εκ των υστέρων κρίνεται από στελέχη της κεφαλαιαγοράς λανθασμένη. Η εταιρεία αν διαπιστώσει ότι δεν μπορεί να συνεργαστεί αρμονικά με τον ορκωτό λογιστή μπορεί να τον αντικαταστήσει δημιουργώντας έτσι έναν φαύλο κύκλο. Βέβαια εκτός των τεχνικών προβλημάτων, προφανής είναι και η έλλειψη βούλησης να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα. Η πολιτεία συστηματικά, με διάφορες προφάσεις, αποφεύγει να ξεκαθαρίσει το τοπίο, ενώ το Σώμα των Ορκωτών Λογιστών δεν φαίνεται διατεθειμένο να θίξει τα κακώς κείμενα. Ο Κώδικας Δεοντολογίας θεωρείται ανεπαρκής, ενώ δεν υπάρχει καμία διάθεση για αυτορύθμιση. Είναι γνωστό ότι τα πιστοποιητικά των Ορκωτών Εκλεκτών που συνοδεύουν τις λογιστικές καταστάσεις των επιχειρήσεων βρίθουν από παρατηρήσεις οι οποίες καταδεικνύουν –πολλάκις– σοβαρά ελαττώματα σε ότι αφορά την αξιοπιστία

των οικονομικών στοιχείων και την νομιμότητα τους. Η ερμηνεία και η αξιολόγηση των παρατηρήσεων αυτών είναι αδύνατη για την πλειοψηφία των επενδυτών οι οποίοι καθίστανται κατ' ανάγκην «αιχμάλωτοι» της όποιας εκδοχής για την αξία της επιχείρησης, που αναδύουν οι ισολογισμοί, η οποία τις περισσότερες φορές απέχει από την πραγματικότητα.

Σύμφωνα με αρμόδιους παράγοντες η «αδυναμία» αυτή συναντά ένα μεγάλο έλλειμμα αξιοπιστίας και διαφάνειας για την ελληνική αγορά, στο οποίο δεν έχει δοθεί ποτέ η δέουσα σημασία. Για το λόγο αυτό προτείνεται στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας του Χ.Α., για να σπάσει το απόστημα των προβληματικών εταιρειών, να δοθεί το ανάλογο βάρος και σε προληπτικά μέτρα, τα οποία θα αποτρέπουν οδυνηρά τετελεσμένα .

Μπορεί-οι-λογιστικές καταστάσεις να αναδεικνύουν πράγματι σε όλο της το «μεγαλείο» την δυσχερή θέση στην οποία έχουν περιέλθει πολλές εισηγμένες επιχειρήσεις, ωστόσο η θέση τους είναι στην πραγματικότητα πολύ χειρότερη, καθώς με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο πολλά οικονομικά μεγέθη απέχουν από την πραγματικότητα είτε γιατί υπερεκτιμούν τα θετικά δεδομένα, είτε γιατί υποτιμούν και απομακρύνουν υπάρχοντα βάρη.

Παρ' όλα αυτά, στοιχεία που αναφέρονται στην πορεία κρίσιμων μεγεθών, όπως είναι οι συνολικές υποχρεώσεις, τα ίδια κεφάλαια, ο τραπεζικός δανεισμός, τα λειτουργικά κέρδη, οι δείκτες ρευστότητας και εξυπηρέτησης τόκων, είναι σε πολλές περιπτώσεις απογοητευτικά. («Αγορές», 23 Δεκ 2001).

Στην περίοδο του μεγάλου πληθωρισμού (1974 - 1985) οι μεγάλες αλλαγές των τιμών των αγαθών και υπηρεσιών έφεραν στο επίκεντρο του

ενδιαφέροντος δύο ακόμη σοβαρές αδυναμίες του συστήματος που αφορούν: την μονάδα μέτρησης (τη χρήση μιας ασταθούς μονάδας μέτρησης του αποτελέσματος εργασιών και της χρηματοοικονομικής θέσης της επιχείρησης) και τον κανόνα αποτίμησης των στοιχείων (χρήση ιστορικών αντί τρεχουσών τιμών). Εξαιτίας των σοβαρών αυτών αδυναμιών και των επιπτώσεων που επιφέρουν πάνω στους δημοσιευμένους λογαριασμούς επιχειρήθηκε η αντικατάσταση του συμβατικού λογιστικού συστήματος.

Σύμφωνα με εμπειρικές και θεωρητικές έρευνες για τη χρησιμότητα των λογιστικών καταστάσεων άλλες συμπεραίνουν ότι οι δημοσιευμένες καταστάσεις εκπληρώνουν βασικά το σκοπό τους, άλλες ζητούν την αντικατάσταση του συμβατικού λογιστικού συστήματος, άλλες ζητούν την βελτίωση του υπάρχοντος συστήματος, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται καλύτερα στο νέο χρηματοοικονομικό και κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον και άλλες ζητούν την κατάρτιση και δημοσίευση συμπληρωματικών λογιστικών καταστάσεων, για παράδειγμα την κατάσταση Ταμειακών Ροών. Επίσης υποστηρίζεται ότι απώτερος σκοπός των δημοσιευμένων καταστάσεων δεν θα πρέπει να είναι η ικανοποίηση των αναγκών των χρηστών, γιατί αυτοί είναι πολλοί και το κυριότερο έχουν αντιτιθέμενα συμφέροντα - ανάγκες και επομένως ένας τέτοιος σκοπός καθίσταται εκ των πραγμάτων μη υλοποιήσιμος.

Γενικώς, είναι τέτοια η πίεση λόγω των νέων αναγκών για λογιστική πληροφόρηση εκ μέρους των χρηστών, ώστε οι επαγγελματικές ενώσεις των προηγμένων χωρών, όπως του Η.Β. και των Η.Π.Α, να διορίζουν ειδικές επιτροπές με αποκλειστικό σκοπό τη μελέτη της ορθής πληροφόρησης των

χρηστών. Εκδίδονται νέα λογιστικά πρότυπα και σχετικοί νόμοι, είτε για την αντιμετώπιση νέων λογιστικών προβλημάτων είτε για την πληρέστερη αντιμετώπιση παλιών ζητημάτων. Οι έλεγχοι εντείνονται ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα των δημοσιευμένων λογιστικών πληροφοριών. (Σπ. Μπαραλέξης, 2003, σελ. 8–9).

1.4 Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Τα λογιστικά πρότυπα, λοιπόν, και η σχετική νομοθεσία θεωρούνται αναγκαία για τον περιορισμό των λαθών και δόλων των δημοσιευμένων λογιστικών καταστάσεων και γενικότερα για την βελτίωση της χρησιμότητας αυτών. Όμως αυτό δεν είναι αρκετό. Επιβάλλεται και ο έλεγχος της λογιστικής διαδικασίας και παραγωγής των λογιστικών καταστάσεων από άτομα που είναι ειδικώς εκπαιδευμένα, τους ορκωτούς ελεγκτές.

Αποτελεί κοινό μυστικό ότι με το υπάρχον λογιστικό σχέδιο είναι εύκολο τα λογιστήρια των επιχειρήσεων να «μαγειρεύουν» τους ισολογισμούς. Ταυτόχρονα υπάρχουν οι ειδικοί λογαριασμοί στις λογιστικές καταστάσεις που αξιοποιούνται ως «κουβάς» εναπόθεσης των αρνητικών μεγεθών αλλά και μελλοντικών εξελίξεων για την εταιρεία.

Αν ανατρέξει κανείς στις λογιστικές καταστάσεις των εισηγμένων εταιρειών, θα διαπιστώσει ότι υπάρχει πλήθος παρατηρήσεων από τους ορκωτούς ελεγκτές, παρατηρήσεων που αν ερμηνευτούν σωστά θα δώσουν μια διαφορετική εικόνα από αυτή που δείχνει εκ πρώτης όψεως η λογιστική κατάσταση, και αυτό γιατί, αν οι επιχειρήσεις είχαν ακολουθήσει πιστά το

λογιστικό σχέδιο, τα αποτελέσματα θα είχαν επιβαρυνθεί σημαντικά και ενδεχομένως να εμφάνιζαν και ζημιές.

Οι πιο συνηθισμένες παρατηρήσεις έχουν να κάνουν με τις επισφάλειες, δηλαδή με χρήματα που ίσως δεν εισπράξει ποτέ η εταιρεία. Οι λογιστές «κομπιά» το αναφέρουν ως Ακίνητα Υπόλοιπα Πελατών, αλλά η ουσία είναι η ίδια. Άλλη παρατήρηση είναι οι προβλέψεις εξόδων. Δηλαδή υποχρεώσεις που δεν απεικονίζονται στην συγκεκριμένη λογιστική κατάσταση, αλλά στο άμεσο μέλλον θα εκταμιευθούν κάποια ποσά που θα επιβαρύνουν τα κέρδη. Επίσης οι παρατηρήσεις για τη μη διενέργεια αποσβέσεων είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς θα επιβαρύνουν στο μέλλον έτσι και αλλιώς τα κέρδη αφού είναι υποχρεωτικές. Οι ορκωτοί όταν πρόκειται για ενοποιημένους ισολογισμούς στο κονδύλι συμμετοχές αναφέρουν την τιμή κτήσης θυγατρικών αλλά και την τρέχουσα αξία τους, ώστε ο επενδυτής να διαπιστώσει αν οι συμμετοχές που απέκτησε η διοίκηση ήταν αποδοτικές ή όχι.

Εκτός από τις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών, που θα πρέπει έτσι και αλλιώς ο επενδυτής να λαμβάνει σοβαρά υπόψη, επιβάλλεται να μάθει και μόνος του να «διαβάζει» τους ισολογισμούς σε συνεργασία βεβαίως με τους επαγγελματίες της αγοράς με τους οποίους συνεργάζεται. Να ελέγχει τη σχέση «ίδια προς ξένα κεφάλαια», η οποία υπό κανονικές συνθήκες θα πρέπει να ξεπερνά τη μονάδα. Την μονάδα θα πρέπει να ξεπερνά και ο δείκτης άμεσης ρευστότητας (δηλαδή κυκλοφορούν ενεργητικό προς βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις). Θα πρέπει επίσης να εξετάζει την κυκλοφοριακή ταχύτητα των αποθεμάτων, καθώς και την κυκλοφοριακή ταχύτητα των απαιτήσεων και των

υποχρεώσεων. Αν μία εταιρεία π.χ. εισπράττει σε 200 ημέρες και πληρώνει σε 90 είναι μαθηματικά βέβαιο ότι σύντομα θα εμφανίσει πρόβλημα ρευστότητας. («Χρηματιστήριο», 18 Μαΐου 2003).

Ορίζεται λοιπόν ο έλεγχος ως ένα σύνολο αξιολογήσεων που εφαρμόζονται, προκειμένου να εκφραστεί μια αντικειμενική κρίση - σύμφωνα με συγκεκριμένες αρχές - για την αποτελεσματικότητα των ενεργειών της επιχείρησης σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους.

Απώτερος σκοπός του υποχρεωτικού ελέγχου των μεγάλων επιχειρήσεων είναι η διασφάλιση της αξιοπιστίας των λογιστικών καταστάσεων. Ο ορκωτός λογιστής πιστοποιεί μετά από εμπειριστατωμένο έλεγχο κατά πόσο υπάρχουν παρατυπίες και παραβιάσεις λογιστικών κανόνων και νόμων και γενικά κατά πόσο οι καταστάσεις αυτές «εμφανίζουν με απόλυτη σαφήνεια την πραγματική εικόνα της περιουσιακής διάρθρωσης, της χρηματοοικονομικής θέσης και των αποτελεσμάτων χρήσης της εταιρίας» (άρθρο 42α, παρ. 2 του νέου Ν. 2190/1920 περί Α.Ε.). (Θ. Παπαδάτου, 2001, σελ. 1-20).

Εν τω μεταξύ, σημαντικές αλλαγές έχει επιφέρει στην λογιστική απεικόνιση των εταιρικών μεγεθών η χρήση των διεθνών λογιστικών προτύπων (Δ.Λ.Π.). Με το νομοσχέδιο για τη λογιστική τυποποίηση καθιερώθηκε ο ποιοτικός έλεγχος του έργου των ορκωτών ελεγκτών μέσω της (ανεξάρτητης) Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης. Έγινε επανέλεγχος στο 10% των ισολογισμών των εισηγμένων εταιρειών και στο 1% των μη εισηγμένων. Καθιερώθηκε το ασυμβίβαστο στις εταιρείες που παρέχουν ταυτόχρονα ελεγκτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες με στόχο την ανεξαρτησία των

ελεγκτών. Έγινε αίρεση της ασυλίας από φορολογικούς ελέγχους που απολάμβαναν η προς εισαγωγή επιχειρήσεις.

Στόχος του νομοσχεδίου για τη «Σύσταση Επιτροπής Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχου» είναι η ενίσχυση της διαφάνειας (και της αληθοφάνειας) των ισολογισμών που εκδίδουν οι εισηγμένες εταιρείες. Στο πλαίσιο αυτό επιχειρήθηκε η υποχρεωτική ποσοτικοποίηση των παρατηρήσεων των ορκωτών ελεγκτών στους ετήσιους ισολογισμούς («Οικονομική», 14 Ιαν 2003).

Βέβαια, εκτός των ορκωτών ελεγκτών λογιστών, το κύρος των οποίων τον τελευταίο καιρό έχει πληγεί, υπάρχουν ακόμα δύο παράγοντες που μπορούν να συνδράμουν στην αποκατάσταση της χαμένης αξιοπιστίας των ισολογισμών. Οι καλύτερες διοικήσεις των επιχειρήσεων όπου έχουν ήδη καταβληθεί προσπάθειες για την εταιρική διακυβέρνηση και ο ουσιαστικός ρόλος των εποπτικών αρχών (Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και Υπουργείο Ανάπτυξης), η αυθεντία των οποίων επίσης έχει τραυματισθεί. Η ενδεδειγμένη λειτουργία και των τριών παραπάνω παραγόντων θα διασφαλίσει σε μεγάλο βαθμό την εικόνα των οικονομικών καταστάσεων.

Η εντύπωση που επικρατεί στην χώρα είναι πως ο έλεγχος και οι παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών δεν φωτίζουν πάντα την αλήθεια για σημαντικές παραμέτρους που αναφέρονται στη δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Γεγονός που αποδίδεται στον ανταγωνισμό μεταξύ των ελεγκτικών εταιριών, την εμπορική σχέση που κατ' ανάγκη αναπτύσσεται με τις ελεγχόμενες εταιρίες κτλ.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι ένας έλεγχος στα στοιχεία της Δ.Ε.Κ.Α. το 2000 ανακάλυψε τρύπα 3 δισεκατομμύρια δρχ. Που είχε περάσει απαρατήρητη στον ισολογισμό του 1999.

Οι μικρομέτοχοι των επιχειρήσεων και πολλοί χρηματιστηριακοί αναλυτές δεν έχουν συνειδητοποιήσει το ρόλο και τη σημασία του ανεξάρτητου ελέγχου ως λίθο της διαφάνειας. Δεν έχουν εθιστεί να αναζητούν την ουσία στα πιστοποιητικά των ορκωτών ελεγκτών, η διατύπωση των οποίων αποτελεί πολλές φορές από μόνη της στοιχείο «συσκότισης» της πραγματικότητας.

Ο έλεγχος των επιχειρήσεων αποτελεί πολυμέρεια γνώσεων, εξειδίκευση αλλά κυρίως εμπειρία στη Λογιστική και Ελεγκτική Πρακτική, προσόντα που θα πρέπει να διαθέτουν όσοι επιλέγουν να εποπτεύσουν τους ορκωτούς ελεγκτές λογιστές.

Η ποιότητα του ελέγχου εξαρτάται κατά πολύ από το πόσο αρμόδιος και κατάλληλος είναι ο ελεγκτής που θα τον πραγματοποιήσει και ακόμα περισσότερο από το πόσο ανεξάρτητος είναι. Πέρα από τις υποδείξεις και απαγορεύσεις των σχετικών διατάξεων, ο ελεγκτής πρέπει να κατέχεται από ανεξαρτησία πνεύματος, από προσωπική δηλαδή ανεξαρτησία. («Καθημερινή Οικονομική», 14 Ιαν. 2003).

1.5 ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το λογιστικό σύστημα παρουσιάζει ορισμένες εγγενείς αδυναμίες, όπως συμβαίνει με κάθε άλλο σύστημα. Αδυναμίες παρουσιάζουν επίσης οι λογιστικές ρυθμίσεις και ο έλεγχος των καταστάσεων. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι λογιστικές καταστάσεις είναι άχρηστες στους χρήστες και πρέπει να καταργηθούν.

Σύμφωνα με εμπειρικές έρευνες έχει αποδειχθεί πως με την ορθή χρήση προχωρημένων μοντέλων είναι δυνατή σε ικανοποιητικό βαθμό η πρόβλεψη της χρεοκοπίας μιας επιχείρησης, η πρόβλεψη των μελλοντικών κερδών της ή η πρόβλεψη της μελλοντικής συμπεριφοράς της στο χρηματιστήριο, με βάση τα ιστορικά στοιχεία των λογιστικών καταστάσεων. Εξάλλου αν δεν ήταν χρήσιμο το συμβατικό λογιστικό σύστημα και κατ' επέκταση οι δημοσιευμένες καταστάσεις, οι καταστάσεις αυτές θα είχαν καταργηθεί. Δεν θα ξοδεύονταν τόσα σημαντικά ποσά για την κατάρτισή τους, για την θέσπιση των λογιστικών κανόνων που διέπουν τον τρόπο κατάρτισής τους και, για τον έλεγχό τους, ούτε θα καταρτιζόνταν εκούσια από τις επιχειρήσεις σε μικρότερα χρονικά διαστήματα (π.χ. μηνιαία) για εσωτερική χρήση. Τέλος, και ίσως το σημαντικότερο, αν κανείς από τους χρήστες δεν έδινε σημασία στις καταστάσεις αυτές, τότε οι διοικήσεις των επιχειρήσεων δεν θα μηχανεύονταν χίλιους δυο τρόπους προκειμένου να παρουσιάσουν τις καταστάσεις αυτές κατά τον τρόπο που τις συμφέρει και όχι όπως οι λογιστικοί κανόνες απαιτούν. Ούτε θα υφίστανται την οικονομική θυσία της καταβολής υψηλότερων φόρων κερδών λόγω

σκοπίμως απωλεσθεισών αποσβέσεων χρήσεως μόνο και μόνο για να δείξουν στις ετήσιες καταστάσεις τους κέρδη αντί ζημιών.

Βέβαια, είναι αληθές ότι πολλοί από τους άμεσα ενδιαφερόμενους χρήστες δεν κάνουν χρήση των λογιστικών καταστάσεων στο βαθμό που θα έπρεπε να κάνουν και, ίσως, να βασίζονται περισσότερο σε άλλες πηγές πληροφόρησης για την λήψη αποφάσεων. Αυτό, όμως, οφείλεται στις περιορισμένες ικανότητες κατανόησης βασικών λογιστικών θεμάτων εκ μέρους τους, όπως υποστηρίζεται και όπως έχουν δείξει και εμπειρικές έρευνες παρά στην μειωμένη χρηστική ικανότητα των ίδιων των καταστάσεων.

Φαίνεται επίσης, να είναι αληθές ότι οι χρηματοοικονομικοί αναλυτές οι οποίοι κάνουν χρήση των λογιστικών καταστάσεων χάριν των πελατών τους, μεταξύ των πηγών πληροφόρησης που χρησιμοποιούν, δίνουν πρώτη προτεραιότητα στις πληροφορίες που διοχετεύονται από τις ίδιες τις επιχειρήσεις ως και στις προσωπικές συνεντεύξεις που λαμβάνουν από αυτές και μετά στις τριμηνιαίες (και ακόμη λιγότερο στις ετήσιες) λογιστικές καταστάσεις. Αυτό όμως, είναι επόμενο λόγω της καθυστέρησης δημοσίευσης των καταστάσεων αυτών αλλά και λόγω της περιορισμένης ικανότητας αρκετών εκ των αναλυτών να ερμηνεύσουν λογιστικούς αριθμούς, να δουν πίσω απ' αυτούς. Επιπλέον, κανείς δεν υποστηρίζει ότι οι λογιστικές καταστάσεις συνιστούν τη μοναδική ή την πρώτη πηγή πληροφόρησης για λήψη αποφάσεων. Συνιστούν, όμως, μια πολύ πιο αντικειμενική και αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης σε σχέση με τις

πληροφορίες που επίσημα ή ανεπίσημα διοχετεύουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις, οι οποίες εκούσια ή ακούσια μπορεί να είναι και παραπλανητικές. Εν πάση περιπτώσει έστω και απολογιστικά οι χρηματοοικονομικοί αναλυτές δίνουν υποχρεωτικά πρώτη προτεραιότητα στις καταστάσεις αυτές, όταν καλούνται να δώσουν εξηγήσεις γιατί η επίδοση της επιχείρησης στο τρίμηνο που πέρασε ήταν τελικά καλύτερη ή χειρότερη από αυτήν που οι ίδιοι είχαν προβλέψει ή δημοσιεύσει.

Επομένως, είναι χρήσιμες οι δημοσιευμένες λογιστικές καταστάσεις. Αναμένεται μάλιστα ότι η χρησιμότητα τους θα αυξηθεί στο μέλλον, γιατί καταβάλλονται σημαντικές προσπάθειες βελτίωσης της *εγκαιρότητας* αυτών, της *σχετικότητας* τους (προς λήψη αποφάσεων), της *συγκρισημότητάς* τους και της *αξιοπιστίας* τους, που θεωρούνται τα τέσσερα βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά των καταστάσεων αυτών.

Ήδη η δημοσίευση (έστω και μη πλήρων) τριμηνιαίων λογιστικών καταστάσεων έχει σκοπό να καταστήσει τις καταστάσεις αυτές έγκαιρες. Με την αλματώδη δε ανάπτυξη της πληροφορικής και της εύκολης πρόσβασης στο διαδίκτυο στο προσεχές μέλλον θα καταστεί πραγματικότητα η δημοσίευση μηνιαίων, αν όχι και εβδομαδιαίων καταστάσεων, ώστε οι χρηστές να λαμβάνουν εγκαίρως και χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια την απαιτούμενη πληροφόρηση προκειμένου να πάρουν γρήγορα ορθές αποφάσεις.

Ως προς την βελτίωση της *σχετικότητας* - *συνάφειας* (relevance) με τη λήψη αποφάσεων των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών

καταστάσεων, ένα μεγάλο μειονέκτημα των καταστάσεων αυτών είναι ότι απεικονίζουν το παρελθόν και όχι το μέλλον που κυρίως ενδιαφέρει τους χρήστες. Έτσι, εδώ και αρκετές δεκαετίες ζητείται κυρίως η σύνταξη και η δημοσίευση και προϋπολογιστικών καταστάσεων χωρίς μέχρι τώρα να γίνει αυτό κατορθωτό.

Πάντως προς την παραπάνω κατεύθυνση έρχεται να συνεισφέρει η Cadbury Committee του Η.Β, η οποία συνιστά οι διοικήσεις των επιχειρήσεων να καταρτίζουν μια κατάσταση Πρόβλεψης Ταμειακών Ροών στα πλαίσια της διασφάλισης της λογιστικής αρχής της συνέχειας της επιχείρησης. Ομοίως, το Σώμα Αρχών Ελεγκτικής (Auditing Principles Board) συνιστά, οι ελεγκτές να αλλάξουν νοοτροπία. Να μην κοιτάζουν μόνο «προς τα πίσω», κατά τον έλεγχο των καταστάσεων, αλλά και «προς τα εμπρός». Θα πρέπει οι διοικήσεις των επιχειρήσεων, υποστηρίζει το σώμα αυτό, να προβαίνουν σε ένα αμερόληπτο σχολιασμό των μελλοντικών προοπτικών των επιχειρήσεων και οι ελεγκτές να παίζουν ένα ρόλο πάνω στο σχολιασμό αυτό, προειδοποιώντας τους μετόχους και όσους έχουν συμφέροντα στην επιχείρηση για όποιους σημαντικούς μελλοντικούς κινδύνους διατρέχει η επιχείρηση.

Μια άλλη προσπάθεια προς την κατεύθυνση της αύξησης της χρησιμότητας των λογιστικών καταστάσεων είναι το αίτημα για την κατάρτιση και δημοσίευση συμπληρωματικών καταστάσεων και μάλιστα της Κατάστασης Ταμειακών Ροών, συν εξεταζόμενη με τις ήδη δημοσιευμένες καταστάσεις. Ήδη στις Η.Π.Α. η δημοσίευση της κατάστασης αυτής είναι

υποχρεωτική, στο δε H.B. Financial Reporting Standards No 1 έχει αντικαταστήσει την κατάσταση Πηγών και Χρήσεων Κεφαλαίων με την αναφερόμενη κατάσταση.

Ως προς την συγκρισιμότητα των λογιστικών καταστάσεων, με την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας το ποιοτικό αυτό χαρακτηριστικό καθίσταται όλο και περισσότερο επιθυμητό. Στην αύξηση της συγκρισιμότητας συμβάλουν τα αυστηρότερα λογιστικά πρότυπα και η νομοθεσία, ο σπουδαιότερος ρόλος και παρέμβαση του σώματος που θεσπίζει τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα και ο όλο και αυστηρότερος έλεγχος που ζητείται από χρήστες και επιτροπές κεφαλαιαγορών, σκοπό έχουν την αύξηση της συγκρισιμότητας αυτής.

Εκτός από την συγκρισιμότητα των λογιστικών καταστάσεων πρέπει να αυξηθεί και η αξιοπιστία αυτών, η οποία πλήττεται κατά τρόπο ανησυχητικό με την εκ μέρους των επιχειρήσεων άσκηση της καλούμενης επινοητικής ή δημιουργικής λογιστικής. Η αίσθηση της σιωπηρής συμφωνίας μεταξύ κάποιων τουλάχιστον από τις διοικήσεις των επιχειρήσεων, των ελεγκτών και των χρηματοοικονομικών αναλυτών για την άσκηση της επινοητικής λογιστικής ώθησε τον πρόεδρο της Securities and Exchange Commission κ.Levitt, να εκφράσει δημόσια την δυσαρέσκεια του, όσον αφορά στην ανεξαρτησία του ελεγκτικού επαγγέλματος. Η αίσθηση της έλλειψης καθαρότητας και διαφάνειας των λογιστικών καταστάσεων οδήγησε στη δημιουργία της Financial Reporting Review Panel (Ομάδα Επιθεώρησης Λογιστικών Καταστάσεων) του H.B. η οποία έχει την

δικαιοδοσία να ζητήσει με την βοήθεια του δικαστηρίου την αναθεώρηση και επαναδημοσίευση των λογιστικών καταστάσεων των επιχειρήσεων εκείνων για τις οποίες έχει υπόνοιες ότι δεν καταρτίστηκαν σύμφωνα με τα λογιστικά πρότυπα και την σχετική νομοθεσία. (Σπ. Μπαραλέξης, 2003, σελ. 13–17).

Αν και θα είναι δύσκολο, όμως υπάρχει η επιθυμία να υποχρεωθούν οι εταιρείες να σταματήσουν να χρησιμοποιούν τα λογιστικά πρότυπα για να δημιουργήσουν την εσφαλμένη εντύπωση πως τα κέρδη αυξάνονται ραγδαία κάθε χρόνο. Αναλυτές της PricewaterhouseCoopers στο Λονδίνο διερωτώνται πώς είναι δυνατόν να κινούνται τα εταιρικά κέρδη σε μια ευθεία ανοδική γραμμή, τη στιγμή που οι παράγοντες αυτών των αποτελεσμάτων (η καταναλωτική ζήτηση, οι χρηματιστηριακές αγορές, τα επιτόκια και οι συναλλαγματικές ισοτιμίες) παρουσιάζουν πολύ πιο ανώμαλες διακυμάνσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Κάθε επιχείρηση, ζει, αναπτύσσεται και εκφράζεται μέσα από τις ενέργειες της διοίκησής της και προσπαθεί μέσα σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον να υλοποιήσει τους στόχους της. Έτσι αισθάνεται πολλές φορές την ανάγκη να παραπλανήσει τον εξωτερικό κόσμο που την περιβάλλει παρουσιάζοντας μια τέτοια εικόνα που την εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ώστε να εκπληρώσει τον συγκεκριμένο κάθε φορά στόχο της.

Με βάση τους πρωταρχικούς στόχους της η επιχείρηση, έστω με ελάχιστα κέρδη ή και με ζημιές ακόμα για τους μετόχους προσπαθεί να ακολουθεί μια επιθετική στρατηγική για την εδραίωση της θέσης της και την αύξηση των κερδών της.

Πολλοί οι έχοντες μερίδιο στην επιχείρηση με πολλά και αντικρουόμενα αρκετές φορές συμφέροντα. Όμως από την άλλη, μία είναι η ομάδα εκείνη, η διοίκηση, που ετοιμάζει και δημοσιεύει τις λογιστικές καταστάσεις προκειμένου οι "έχοντες συμφέρον" να επικοινωνήσουν μαζί της, να ενημερωθούν για την χρηματοοικονομική της θέση και, κυρίως για το αποτέλεσμα εργασιών της με αποτέλεσμα να λάβουν σχετικές αποφάσεις.

Είναι επόμενο λοιπόν, η διοίκηση των επιχειρήσεων, εκμεταλλευόμενη τις αδυναμίες της λογιστικής και τα κενά των νόμων, να επεμβαίνει και να προσδιορίζει την χρηματοοικονομική της θέση και το αποτέλεσμα εργασιών

κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ικανοποιούνται πρωτίστως τα δικά της συμφέροντα και οι στόχοι της, και μετά τα συμφέροντα και οι ανάγκες των λοιπών χρηστών, (π.χ. εικονική αύξηση των κερδών).

Η άσκηση της επινοητικής λογιστικής από τις διοικήσεις των επιχειρήσεων είναι πάρα πολύ παλιά. Κατά καιρούς πολλά άρθρα έχουν αναφερθεί στο αποκαλούμενο <<income smoothing>>, δηλαδή στους σκόπιμους εκείνους λογιστικούς χειρισμούς που αποβλέπουν στον περιορισμό των "έντονων" διακυμάνσεων των κερδών, δηλαδή στην σταθεροποίηση τους. Καθώς επίσης και στο λεγόμενο <<window dressing>>, στον ευπρεπισμό δηλαδή του ισολογισμού με σκόπιμες πράξεις ή παραλήψεις ώστε να εξηγηρηθούν καλύτερα οι στόχοι της επιχείρησης (π.χ. να εμφανίζεται μια τέτοια διάρθρωση ιδίων προς ξένα κεφάλαια και μια τέτοια ρευστότητα, ώστε να μην αποθαρρύνεται η δανειοδότηση της επιχείρησης).

Ο όρος επινοητική λογιστική -creative accounting- είναι ένας νέος όρος που εισάχθηκε και χρησιμοποιείται ευρύτατα κυρίως στο Η.Β.. Αυτός ο όρος φαίνεται να αποδίδει πληρέστερα το πρόβλημα της σκόπιμης παρέμβασης στις λογιστικές καταστάσεις σε σύγκριση με άλλους χρησιμοποιούμενους όρους, όπως income smoothing, window dressing, off-balance sheet financing, cosmetic accounting, κ.λ.π. καθώς οι τελευταίοι όροι δεν αποδίδουν παρά διάφορες μορφές του ίδιου βασικά προβλήματος.

Η έλλειψη συμφωνίας ως προς την ονομασία του προβλήματος είναι παρούσα και όσον αφορά στον ορισμό του όρου creative accounting. Πολλοί την ορίζουν ως την διαδικασία της χρησιμοποίησης λογιστικών κανόνων

προκειμένου οι λογιστικές καταστάσεις να φαίνονται διαφορετικές από εκείνο που έχουν σκοπό οι λογιστικοί κανόνες. (Bretton & Taffer, 1995; Naser, 1993). Άλλοι την ορίζουν ως την τέχνη της χρησιμοποίησης των ευλύγιστων λογιστικών κανόνων έτσι, ώστε να παρουσιαστεί μια κολακευτική εικόνα της επιχείρησης. (Outram, 1996; Howard, 1996).

Αναφορικά με τους παραπάνω ορισμούς διατυπώθηκαν, πρώτον, ότι η επινοητική λογιστική δεν στοχεύει οπωσδήποτε στην παρουσίαση μιας κολακευτικής εικόνας της επιχείρησης, και δεύτερον, κατά τους δοθέντες ορισμούς η παραβίαση των λογιστικών κανόνων και νόμων, προκειμένου να παρουσιασθούν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις κατά τον επιθυμητό τρόπο, δεν συνιστούν επινοητική λογιστική. Εντούτοις η λογιστική βιβλιογραφία χρησιμοποιεί τον ίδιο όρο για να περιγράψει αποτελέσματα επί των λογιστικών καταστάσεων από την παραβίαση λογιστικών κανόνων ή απατών εκ μέρους των επιχειρήσεων. (Σπ. Μπαραλεξης, 2003, σελ. 18–20).

Πράγματι, η παραπλανητική εικόνα των λογιστικών καταστάσεων είναι απόρροια, όχι μόνο της εκμετάλλευσης των αδυναμιών των λογιστικών κανόνων και νόμων, αλλά και της παραβίασης αυτών. Ως εκ τούτου, η επινοητική λογιστική ορίζεται ως η εκμετάλλευση των αδυναμιών των λογιστικών κανόνων και νόμων, ή η παραβίαση αυτών, με απώτερο σκοπό την παρουσίαση των λογιστικών καταστάσεων, όχι όπως αυτές θα έπρεπε να είναι, αλλά όπως συμφέρει την επιχείρηση να είναι.

Τα σύγχρονα χρηματοοικονομικά εργαλεία επιτρέπουν στους διαχειριστές να μετατρέπουν και να προεξοφλούν μια μακροχρόνια

χρηματιστηριακή ροή από σταθερή σε μεταβαλλόμενη. Με ακριβώς αντίθετη μεθοδολογία μπορούμε να προεξοφλήσουμε το ακριβώς αντίθετο, μετατρέποντας δηλαδή μια μεταβλητή ροή σε σταθερή. Οι ενέργειες αυτές έχουν ως αποτέλεσμα για την επιχείρηση μεν να εμφανίζει πλασματικούς ισολογισμούς, για τα στελέχη δε να μεταθέτουν χρονικά την αποκάλυψη των αδυναμιών τους ώστε να προλάβουν να ρευστοποιήσουν τις μετοχές που είχαν στην κατοχή τους σε καλή τιμή. (Ν. Χαριτάκης, «ΒΗΜΑ», 17 Φεβρ. 2002).

Επομένως, υπάρχουν δύο είδη επινοητικής λογιστικής, η **θεμιτή** και η **αθέμιτη**. Βεβαίως, η θεμιτή επινοητική λογιστική απαιτεί μια διαφορετική προσέγγιση επίλυσης της από ότι απαιτεί η αθέμιτη επινοητική λογιστική, αφού η πρώτη εκμεταλλεύεται τους λογιστικούς κανόνες και νόμους, ενώ η δεύτερη τους παραβιάζει. Όμως, και τα δύο είδη επινοητικής λογιστικής έχουν βασικά τις ίδιες γενεσιουργές αιτίες, ασκούνται από τα ίδια πρόσωπα και έχουν τις ίδιες επιπτώσεις στους δημοσιευμένους λογαριασμούς. Ως εκ τούτου η επινοητική λογιστική είναι ένα πρόβλημα με δύο όψεις, οι οποίες θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο εξέτασης λόγω των σοβαρών τους επιπτώσεων επί των λογιστικών καταστάσεων. (Σπ. Μπαράλεξης, 2003, σελ. 21).

Τελευταία παρατηρούμε ότι στις «σειρήνες» τις δημιουργικής λογιστικής αφήνονται ολοένα και περισσότερες εισηγμένες εταιρίες, με αποτέλεσμα να μακραίνει διαρκώς η απόσταση μεταξύ των πραγματικών στοιχείων και αυτών που παρουσιάζονται στις λογιστικές καταστάσεις.

Η εικόνα των λογιστικών καταστάσεων χαρακτηρίζεται από έναν ιδιότυπο δυϊσμό. Το πάνω μέρος που κυριαρχείται από νούμερα εκφράζει την

βούληση και τις επιθυμίες των διοικούντων και το κάτω μέρος που περιλαμβάνει τις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών.

Αποτιμήσεις συμμετοχών σε τιμές υψηλότερες της πραγματικής τους αξίας, επισφαλείες για τις οποίες δεν πραγματοποιούνται προβλέψεις, ανόργανα κέρδη από απίθανες πηγές, διόγκωση παγίων, έξοδα πολυετούς απόσβεσης, αποθέματα, κ.α. αποτελούν μόνο ορισμένες από τις αλημνείες που χρησιμοποιούνται κατά κόρου με μοναδικό στόχο την ωραιοποίηση των αποτελεσμάτων.

Ο κατάλληλος χειρισμός των λογαριασμών αυτών μπορεί να δημιουργεί μια όμορφη ή ανώδυνη εικόνα. Ωστόσο αν κάποιος προχωρήσει στη αναμόρφωση των μεγεθών που εμφανίζονται στον ισολογισμό βάση των παρατηρήσεων των ορκωτών λογιστών τότε θα διαπιστώσει μια νέα, οδυνηρή τις περισσότερες περιπτώσεις πραγματικότητα, όπου εκεί τα δεδομένα αλλάζουν τόσο συχνά, ώστε οι ισολογισμοί από χρόνο σε χρόνο παρουσιάζουν εντελώς ανόμοια πράγματα. Πάντως ο δυϊσμός των λογιστικών καταστάσεων είναι εξαιρετικά πρακτικός και για το λόγο αυτό δημοφιλής. («Καθημερινή Οικονομική», 1 Δεκ 2002).

2.2 ΓΕΝΕΣΙΟΥΡΓΕΣ ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Η άσκηση επινοητικής λογιστικής προκύπτει από την σύγκρουση συμφερόντων που υπάρχει μεταξύ της διοίκησης της επιχείρησης και των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων ως προς την παρουσίαση των καταστάσεων αυτών. Ειδικότερα, ως προς τις γενεσιουργές αιτίες άσκησης της επινοητικής λογιστικής μπορούν να αναφερθούν οι παρακάτω:

1. Ο δανεισμός της επιχείρησης από την κεφαλαιαγορά (τράπεζες, χρηματιστήριο και άλλα πιστωτικά ιδρύματα) συνιστά, ίσως, το σημαντικότερο κίνητρο για την άσκηση της επινοητικής λογιστικής αφού ορισμένα λογιστικά μεγέθη λαμβάνονται σοβαρά υπόψιν κατά τον δανεισμό αυτό. Για παράδειγμα, η κερδοφορία της επιχείρησης και η σχέση ιδίων προς ξένα κεφάλαια αποτελούν αποφασιστικούς παράγοντες για την σύναψη δανείων από τις τράπεζες. Στις περισσότερες μάλιστα περιπτώσεις συντάσσονται και συμβόλαια μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών (τράπεζες και επιχειρήσεις) βάση των οποίων στην περίπτωση που ο δείκτης αποδοτικότητας της επιχείρησης και ο δείκτης δανειακής επιβάρυνσης ξεπεράσουν ορισμένα όρια σταματάει η δανειοδότηση της επιχείρησης και γίνεται ανάκληση του δανείου. Ομοίως, προκειμένου η επιχείρηση να εισαχθεί και να αντλήσει τα απαιτούμενα κεφάλαια από το χρηματιστήριο πρέπει να παρουσιάζει ικανοποιητικά αποτελέσματα. Επόμενο είναι λοιπόν, οι επιχειρήσεις να καταφεύγουν στην άσκηση επινοητικής λογιστικής προκειμένου να παρουσιάσουν μια αρεστή στην κεφαλαιαγορά εικόνα και έτσι να επιτύχουν τους επιδιωκόμενους στόχους τους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν μια τέτοια άσκηση εξυπηρετείται θαυμάσια

από τις αδυναμίες και τα κενά του ίδιου του λογιστικού συστήματος και των συναφών νόμων.

2. Η κερδοσκοπία επί της τιμής της μετοχής της επιχείρησης εκ μέρους της διοίκησης (*insider trading*), αναφέρεται επίσης ως ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους άσκησης της επινοητικής λογιστικής. Δηλαδή η διοίκηση, προκειμένου να αυξηθεί η τιμή της μετοχής της επιχείρησης, υπερτονίζει τα κέρδη χρήσης και ταυτόχρονα προβαίνει στην αγορά μετοχών της επιχείρησης πράγμα που οδηγεί σε περαιτέρω αύξηση της τιμής της μετοχής. Όταν μάλιστα ο υπερτονισμός των κερδών χρήσης γίνεται για την απόκρυψη μιας πενιχρής επίδοσης, τότε η διοίκηση προβαίνει στην πώληση μετοχών της επιχείρησης, αλλά κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μην κινήσει τις υποψίες της επιτροπής κεφαλαιαγοράς.

3. Αναφορικός προς τα μερίσματα ως κίνητρο άσκησης επινοητικής λογιστικής, όπως υποστηρίζεται στην λογιστική βιβλιογραφία (Moses, 1987), το ύψος των μερισμάτων είναι ένας σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της τιμής της μετοχής. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι μια διαχρονικά σταθερή πορεία κερδών οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα διανεμόμενων μερισμάτων και υψηλότερα επίπεδα τιμών των μετοχών. Αυτό σε συνδυασμό και με την πιθανή κερδοσκοπία επί της τιμής της μετοχής της επιχείρησης εκ μέρους της διοίκησης της είναι δυνατόν να οδηγήσει την διοίκηση στην υιοθέτηση πολιτικών και πρακτικών που οδηγούν στην ομαλοποίηση των κερδών (*income smoothing*). Επιπλέον, ο νόμος ή οι σχετικές συμφωνίες ορίζουν την διανομή ενός ορισμένου ποσού κερδών ως μερισμάτων χρήσης. Η διανομή μερισμάτων,

όμως, επηρεάζει την ρευστότητα της επιχείρησης. Έτσι η διοίκηση είναι δυνατόν να προσφύγει στην επινοητική λογιστική, προκειμένου να περιορίσει την εκροή χρήματος, ιδίως όταν αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα ρευστότητας. (Σπ. Μπαραλέξης, 2001, σελ. 21–23).

4. Πληθώρα εκθέσεων (πιστοποιητικών) ορκωτών ελεγκτών στην Ελλάδα αναφέρουν ότι οι επιχειρήσεις δεν έχουν κάνει σωστές προβλέψεις είτε για επισφαλείς χρεώστες είτε για άλλες δαπάνες, και όμως καμία αρχή δεν επεμβαίνει να τους απαγορεύσει να μοιράσουν τα κέρδη που εμφανίζονται στα αποτελέσματα χρήσης και που στη πραγματικότητα δεν υπάρχουν αφού θα έπρεπε να μειωθούν κατά τα ποσά που αναφέρουν οι ορκωτοί ελεγκτές στην έκθεση (πιστοποιητικό) τους. Η διανομή ανύπαρκτων κερδών ουσιαστικά σημαίνει διανομή κεφαλαίων ή μεταφορά ζημιών από τους υπάρχοντες στους μελλοντικούς μετόχους. («Αγορές», 15-16 Δεκ. 2001).

5. Η σύνδεση του ύψους των κερδών χρήσεως με την αμοιβή / αποζημίωση της διοίκησης (ένα κίνητρο που θεσπίζουν οι μέτοχοι, ώστε η διοίκηση να μεγιστοποιεί τις προσπάθειές της για την επίτευξη όσο το δυνατόν υψηλότερων κερδών), συνιστά ένα άλλο σημαντικό κίνητρο για την αυξομείωση των κερδών έτσι ώστε η αποζημίωση της διοίκησης να μην επηρεάζεται. Δηλαδή, όταν τα κέρδη χρήσεως είναι χαμηλότερα του κατώτερου σημείου του στόχου (για πρόσθετη αμοιβή-bonus) τα υπερτονίζει, ώστε να μην επηρεασθεί αρνητικά η αποζημίωση της. Όταν δε είναι υψηλότερα του ανωτέρου σημείου του στόχου τα μειώνει, ώστε να μην δημιουργηθεί άσχημο προηγούμενο, όσον αφορά την μελλοντική αποζημίωση της.

6. Ένα άλλο σημαντικό κίνητρο για την (εικονική) ομαλοποίηση των κερδών χρήσεως εκ μέρους των διοικήσεων των επιχειρήσεων είναι το πολιτικό κόστος, το οποίο συνεπάγεται μια μεγάλη προς τα άνω ώθηση των κερδών της επιχείρησης. Ειδικότερα, πολύ υψηλά κέρδη χρήσεως είναι δυνατόν να θεωρηθούν ως το αποτέλεσμα μονοπωλιακής πρακτικής και να προκαλέσουν την επέμβαση των κρατικών οργάνων προς διόρθωση της κατάστασης. Την επέμβαση των κρατικών οργάνων, όμως, μπορεί να προκαλέσει και μία σημαντική προς τα κάτω διακύμανση των κερδών εφόσον σηματοδοτούν κρίση και άρα ενδελεχή έλεγχο προς εντοπισμό των αιτιών της κρίσης. Αυτά, βέβαια, ισχύουν για τις μεγάλου μεγέθους επιχειρήσεις που έχουν τις μετοχές τους εισηγμένες στο χρηματιστήριο.

7. Η πληρωμή λιγότερου φόρου εισοδήματος είναι δυνατόν να οδηγήσει τις επιχειρήσεις (περισσότερο τις προσωπικές εταιρίες) στην άσκηση της επινοητικής λογιστικής και μάλιστα της αθέμιτης (εικονική μείωση των κερδών χρήσεως). Αντίθετα η διασφάλιση της θέσης της διοίκησης της επιχείρησης σε δύσκολους καιρούς, ως και η αποφυγή μείωσης της αποζημίωσης της είναι δυνατόν να οδηγήσουν τη διοίκηση στην εικονική βελτίωση των πενιχρών κερδών χρήσεως. Ενώ μία απροσδόκητη αύξηση των κερδών χρήσεως είναι πιθανόν να οδηγήσει τη διοίκηση στην εικονική μείωση αυτών για δύο λόγους. Πρώτον, μια τέτοια επίδοση δεν αυξάνει σημαντικά τη δυνατότητα βελτίωσης της θέσης μιας διοίκησης που προηγουμένως είχε μια ικανοποιητική επίδοση. Δεύτερον, και ίσως το σπουδαιότερο, μια τέτοια απρόσμενα καλή επίδοση δημιουργεί κακό προηγούμενο για μελλοντικές συγκρίσεις της επίδοσης της

διοίκησης εκ μέρους (της γενικής συνέλευσης) των μετόχων.

8. Ως προς την πίεση προς την επιχείρηση από τους θεσμικούς επενδυτές, μπορεί να οδηγήσει στην εικονική βελτίωση των κερδών χρήσεως, ώστε να αυξηθούν οι τιμές των μετοχών και τα σχετικά κέρδη των επενδυτών και έτσι να προσελκυστούν περισσότεροι επενδυτές. Τέλος, οι χρηματοοικονομικοί αναλυτές προβαίνουν στην δημοσίευση προϋπολογιστικών χρηματοοικονομικών καταστάσεων βασιζόμενοι κυρίως στην πληροφόρηση που έχουν από τη διοίκηση των επιχειρήσεων. Μια σοβαρή απόκλιση μεταξύ προϋπολογιστικών και απολογιστικών καταστάσεων θα επέβαινε σε βάρος τόσο των χρηματοοικονομικών αναλυτών όσο και των τιμών των μετοχών των επιχειρήσεων. Επόμενο είναι λοιπόν οι διοικήσεις των επιχειρήσεων να καταβάλουν κάθε προσπάθεια, ώστε οι αποκλίσεις αυτές να μην είναι τόσο σημαντικές. (Εικονική προσαρμογή των απολογιστικών προς τις προϋπολογιστικές καταστάσεις). (Σπ. Μπαραλέξης, 2003, σελ. 23–25).

9. Ένα άλλο πρόβλημα αποτελεί η έλλειψη συμμόρφωσης με τις υποδείξεις των ορκωτών ελεγκτών που δείχνουν οι εισηγμένες στο Χ.Α.Α εταιρίες. Οι ελληνικές εισηγμένες εταιρίες δεν λαμβάνουν υπόψιν τις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών και όσες και αν είναι, ότι και αν λένε δεν διορθώνεται ο ισολογισμός τους. Είναι αδιανόητο για μια επιχείρηση που είναι εισηγμένη στο χρηματιστήριο, να υπάρχουν επικυλάξεις από τους ορκωτούς ελεγκτές για την ορθότητα των οικονομικών καταστάσεων της και οι αρχές να παραμένουν αδρανείς. («Αγορές», 15-16 Δεκ. 2001).

Το ανεπαρκές και διάτρητο σύστημα ελέγχου των ισολογισμών, η

ατιμωρησία που συνεπάγεται, η αδιαφάνεια, η στρέβλωση και η παραποίηση των οικονομικών στοιχείων, συγκαλύπτουν την αλήθεια και προσφέρουν γόνιμο έδαφος για κάθε είδους φημολογίες και σενάρια αποσταθεροποίησης.

Παράλληλα ο ανταγωνισμός των 19 ελεγκτικών εταιριών στη χώρα μας και η εμπορική σχέση που κατ' ανάγκην αναπτύσσεται με τις ελεγχόμενες εταιρίες οδηγούν στην επικράτηση της εντύπωσης πως ο έλεγχος και οι παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών δεν φωτίζουν πάντα την αλήθεια για σημαντικές παραμέτρους που αναφέρονται στην δραστηριότητα των επιχειρήσεων.

Η ανομοιογένεια ως προς τις επιμέρους λογιστικές αρχές που χρησιμοποιούνται από διαφορετικές ελεγκτικές εταιρίες στις οικονομικές και λογιστικές καταστάσεις των εισηγμένων εταιριών δυσχεραίνει το έργο του επενδυτή – αναλυτή που θέλει να συγκρίνει την οικονομική κατάσταση και τα αποτελέσματα των εισηγμένων εταιριών προκειμένου να λάβει τις επενδυτικές του αποφάσεις.

Η προχειρότητα με την οποία έχει συνταχθεί το νομοσχέδιο έχει αναβάλει την επιχειρούμενη διαφάνεια στην αγορά, δεδομένου ότι η Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχου αδυνατεί να εφαρμόσει τα προβλεπόμενα. Παράλληλα η επιτροπή (Ε.Λ.Τ.Ε.) βρέθηκε αντιμέτωπη με σωρεία προβλημάτων τα οποία λειτουργούν ανασταλτικά στην επανάκτηση της χαμένης αξιοπιστίας που βάλλεται σθεναρά, συνέπεια των ατασθαλιών στους ισολογισμούς των επιχειρήσεων. («Καθημερινή Οικονομική», 9 Φεβ. 2003).

2.3 ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

Από όσα αναπτύχθηκαν μέχρι τώρα συνεπάγεται ότι οι τεχνικές άσκησης της δημιουργικής (επινοητικής) λογιστικής είναι συνάρτηση τριών σημαντικών παραγόντων:

- α) Των αδυναμιών και κενών των λογιστικών κανόνων και νόμων που ρυθμίζουν την κατάρτιση και παρουσίαση των λογιστικών καταστάσεων,
- β) της εφευρετικότητας και
- γ) του βαθμού έλλειψης ήθους και υπευθυνότητας των υπεύθυνων κατάρτισης και δημοσίευσης των λογιστικών καταστάσεων.

Οι τρεις παραπάνω αναφερθέντες παράγοντες διαφέρουν λίγο ή πολύ από χώρα σε χώρα, οι δε δύο τελευταίοι παράγοντες διαφέρουν ακόμα και από επιχείρηση σε επιχείρηση. Έτσι πολλά και διαφορετικά, όχι μόνο από χώρα σε χώρα, αλλά και από επιχείρηση σε επιχείρηση είναι τα παραδείγματα επινοητικής λογιστικής. Στην κυριολεξία οι τεχνικές επινοητικής λογιστικής που εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις μπορεί να είναι ατελείωτες, αφού ατελείωτες είναι οι «επινοήσεις» εκείνων που ασκούν επινοητική λογιστική.

Όμως, στον προβλεπόμενο από τα λογιστικά πρότυπα ή νόμους, λογιστικό χειρισμό κάποιων βασικών θεμάτων που επηρεάζουν αποφασιστικά τις λογιστικές καταστάσεις όπως αποσβέσεις, αποτίμηση αποθεμάτων, προβλέψεις, νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα αφήνεται τόσο μεγάλος χώρος για «επινοήσεις», ώστε δικαιολογημένα στη λογιστική των συστημάτων αυτών η επινοητική λογιστική να κατέχει εξέχουσα θέση.

Για παράδειγμα κατά τον νόμο 2065/92 η διενέργεια των ετήσιων

αποσβέσεων των παγίων ήταν προαιρετική, οπότε μια επιχείρηση, η οποία ήθελε να «ομαλοποιήσει» τα κέρδη της κάποιες χρονιές που τα κέρδη χρήσεως ήταν μικρότερα των προηγούμενων χρήσεων, δεν διενεργούσε ή διενεργούσε αποσβέσεις με μικρότερους των προβλεπόμενων από το νόμο συντελεστές. Επίσης, το λογιστικό πρότυπο SSAP 12 του Η.Β. άφηνε στην διακριτική ευχέρεια των ίδιων των επιχειρήσεων την εκτίμηση της ωφέλιμης ζωής ενός παγίου επί τη βάση της οποίας διενεργούνταν οι ετήσιες αποσβέσεις. (Σπ. Μπαραλέξης, 2003, σελ.25–26). Στους λογαριασμούς «δαπάνες πολυετούς απόσβεσης» χρησιμοποιούνται συντελεστές χαμηλότεροι από τους προβλεπόμενους με συνέπεια να ωφελούνται τα αποτελέσματα χρήσης.

Οι απαιτήσεις εμφανίζονται επισφαλείς – απαιτήσεις σε καθυστέρηση, φορολογικά πρόστιμα αποσιωπώνται ή δεν επιβαρύνουν τα αποτελέσματα, δεν λογίζονται στα αποτελέσματα δεδουλευμένες δαπάνες, δεν λογίζονται επιβαρυντικές διαφορές φορολογικού ελέγχου, στους λογαριασμούς «λοιπές απαιτήσεις» περιλαμβάνονται σφραγισμένες επταγές για τις οποίες δεν έχει σχηματιστεί πρόβλεψη για κάλυψη πιθανής ζημιάς, εκκρεμούν τιμολόγια για διάφορες δαπάνες κ.α.

Καταγράφεται σε έκταση στις εκθέσεις των ορκωτών ελεγκτών «υπερεκτίμηση» των αποθεμάτων, γεγονός που δηλοί αδιέξοδα και την αγωνιώδη προσπάθεια των επιχειρήσεων να αξιοποιήσουν κάθε δυνατότητα δημιουργικής λογιστικής για να εξωραϊσουν την εικόνα τους, στρεβλώνοντας την αλήθεια. («Καθημερινή Οικονομική», 9 Μαρτ. 2003).

Σχετικά με τα αποθέματα εμφανίζεται και το λεγόμενο Window dressing,

είναι η πώληση (ανταλλαγή στην πραγματικότητα) των αποθεμάτων δυο ομοειδών επιχειρήσεων (η κάθε μια επιχείρηση πωλεί στην άλλη ίδια ποσότητα αποθέματος του ίδιου είδους σε τιμή μεγαλύτερη του ιστορικού κόστους κτήσεως). (Σπ. Μπαραλέξης, 2003, σελ. 26).

Το μεγαλύτερο «αγκάθι» που διαπίστωσαν οι ορκωτοί ελεγκτές στις παρατηρήσεις τους, είναι ότι οι εισηγμένες επιχειρήσεις αποτιμούν τις συμμετοχές τους στην τιμή κτήσης και όχι στην τρέχουσα τιμή, με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις όσο αφορά τα οικονομικά αποτελέσματα των εταιριών.

Το φαινόμενο αυτό καταγράφηκε σε πολλές περιπτώσεις στις λογιστικές καταστάσεις των εταιριών του έτους 2003, παρόλο που η διοίκηση του χρηματιστηρίου είχε υποχρεώσει το 2002 τις εταιρίες που είχαν πραγματοποιήσει τέτοιου είδους αποτιμήσεις να αναπροσαρμόσουν τα μεγέθη τους, εκτιμώντας τα σε τρέχουσες τιμές.

Χαρακτηριστικός κλάδος, όσον αφορά το συγκεκριμένο «κρούσμα», είναι αυτός των ιχθυοκαλλιεργειών, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών που στόλισαν τις λογιστικές καταστάσεις του 1^{ου} εξαμήνου του 2003. Π.χ. η ΣΕΛΟΝΤΑ αποτίμησε το σύνολο των συμμετοχών και χρεογράφων της στην αξία κτήσης της και όχι στην τρέχουσα τιμή, το οποίο θα καταγράφονταν ως ζημίες σε βάρος των αποτελεσμάτων χρήσεως της τάξεως των 50 εκατ. €, σε ισόποση μείωση της καθαρής θέσης. («Ημερήσια», 13-14 Σεπτ. 2003).

Εκεί, όμως, που ανθεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια η επινοητική λογιστική είναι ο τομέας των νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων, όπως

leasing, factoring, κ.λ.π., όπου παρά τη θέσπιση σχετικών λογιστικών προτύπων δεν κατέστη δυνατή η εξάλειψη αυτού που καλείται off-balance sheet financing. Π.χ. χρηματοδότηση της επιχείρησης μέσω leasing ή factoring με δικαίωμα αναγωγής, χωρίς να φαίνεται το δανεισθέν (στην πραγματικότητα) ποσό από την επιχείρηση στον ισολογισμό της. (Σπ.Μπαραλέξης, 2003, σελ.26).

Όλα αυτά αποτελούν προβλήματα τα οποία είτε δημιούργησαν οι ίδιοι οι επιχειρηματίες, είτε τα προκάλεσαν οι συγκυρίες, σε συνδυασμό με τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας.

Κοινός τόπος και στις δύο περιπτώσεις είναι η διεθνής κατάσταση και η μεγάλη πτώση του Ελληνικού Χρηματιστηρίου. Δύο παράγοντες που σήμαναν οριστικά πριν από τρία περίπου χρόνια το τέλος της αθωότητας στην Ελληνική αγορά, ανέτρεψαν τα «δεδομένα» και έφεραν τις επιχειρήσεις αντιμέτωπες με την σκληρή σημερινή πραγματικότητα των υπέρογκων υποχρεώσεων και της έλλειψης ρευστότητας.

Η μεγάλη έκθεση των επιχειρήσεων στον τραπεζικό δανεισμό και η μειούμενη, συνεχώς δυνατότητα κάλυψης των δανειακών υποχρεώσεων από τα λειτουργικά κέρδη, αποτελούν στοιχεία που προκαλούν προβληματισμό για το μέλλον των επιχειρήσεων αλλά και εν δυνάμει κίνδυνο για την οικονομία.

Στη σημερινή δύσκολη διεθνή συγκυρία, υπάρχει πάντοτε το ενδεχόμενο οι επιπτώσεις να είναι σοβαρότατες, αλλά αυτό δεν έχει να κάνει τόσο με την πρόνοια και την αυτοάμυνα των επιχειρήσεων, όσο με την αβεβαιότητα για το τι επιφυλάσσει το μέλλον.

Οι περισσότερες, τουλάχιστον, επιχειρήσεις κάνουν ότι μπορούν. Συμπιέζουν το κόστος τους με κάθε είδους περικοπές και προχωρούν στις αναδιαρθρώσεις (συνήθως μικρής κλίμακας) προκειμένου να αμβλύνουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Αυτές οι κινήσεις ωστόσο, δεν έχουν πάντα τα επιθυμητά αποτελέσματα, λόγω της απώλειας ανταγωνιστικότητας που συνεπάγονται, την έλλειψη κοινών στελεχών της συρρίκνωσης της κατανάλωσης, και του ανταγωνισμού που συμπίεζει τα περιθώρια κέρδους.

Ο τραπεζικός δανεισμός των εισηγμένων επιχειρήσεων αυξήθηκε κατά 4,4 δισ. ευρώ ή ποσοστό 26,8% το 2001, ανερχόμενος στα 19,55 δισ. ευρώ. Αντίστοιχα οι συνολικές υποχρεώσεις αυξήθηκαν κατά 17,05% και ανήλθαν σε 38,55 δισ. ευρώ.

Η δυσμενής αυτή εικόνα, όχι μόνο δεν αναμένεται να βελτιωθεί, αλλά πιθανότατα θα επιδεινωθεί περαιτέρω. Κάτι τέτοιο θα αποτελέσει μια πολύ ανησυχητική εξέλιξη, η οποία προφανώς θα επανατοποθετήσει σε νέες βάσεις την κριτική και την πίεση της κοινής γνώμης για να ξεκαθαρίσει ο επιχειρηματικός χάρτης της Σοφοκλέους.

Σε κάθε περίπτωση η επικείμενη δημοσιοποίηση των ισολογισμών του 2003 προβληματίζει έντονα την αγορά, ως προς την εικόνα που θα αποκαλύψουν.

Ίσως αυτό να δικαιολογεί από μία αποψη, την συγκρατημένη στάση των αρχών, αλλά και των τραπεζών, που δείχνουν να φοβούνται κάτι περισσότερο από την υπαρκτή, ούτως ή άλλως πιθανότητα να επαναληφθεί το σύνδρομο Connection με μερικές ακόμα επιχειρήσεις.

Η παραδοχή της ανειλικρίνειας κάποιων επιχειρήσεων σε ότι αφορά την ανακοίνωση αποτελεσμάτων τους έχει υπονομεύσει την πίστη στα εταιρικά στοιχεία και το κύρος του λογιστικού επαγγέλματος. Κατά τη δεκαετία του '90, οι λογιστές σαφώς απέτυχαν να αντεπεξέλθουν στα τεχνάσματα που είχαν επινοηθεί, ώστε οι εταιρείες να διογκώνουν τα κέρδη τους. Πρώτη προτεραιότητα των χαρασσόντων τους λογιστικούς κανόνες ήταν η προσπάθεια να απαλλαγούν από τα προφανέστερα «παραθυράκια».

Με το βλέμμα στο μέλλον, ωστόσο, κάποιοι θεωρούν την κρίση της λογιστικής ως ευκαιρία θεμελιώδους αλλαγής της μορφής και του περιεχομένου των λογαριασμών. Η αυξημένη χρήση της αγοραίας αξίας των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων (αντί του «ιστορικού κόστους» στο οποίο αποκτήθηκαν) θα προκαλέσει περισσότερες διακυμάνσεις απ' όσο πριν στις μετοχές και στα κέρδη των μετόχων. Υπό αυτές τις συνθήκες, τα κέρδη ίσως φθάσουν κάποτε να καταγράφονται ως φάσμα στοιχείων, εκ των οποίων το καθένα είναι αποτέλεσμα χρήσης διαφορετικών λογιστικών μεθόδων.

2.4 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ

ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Η κατάρτιση και παρουσίαση των λογιστικών καταστάσεων όχι όπως αυτές θα έπρεπε να δείχνονται με βάση τους λογιστικούς κανόνες και νόμους, αλλά κατά πως συμφέρει τις διοικήσεις των επιχειρήσεων, δηλαδή η δημοσίευση παραπλανητικών πληροφοριών, δεν μπορεί παρά να έχει, κατ' αρχήν, δυσμενείς επιπτώσεις επί των (εξωτερικών) χρηστών των καταστάσεων αυτών, γιατί μπορεί να τους οδηγήσει σε λανθασμένες οικονομικές αποφάσεις. Ήδη από το 1985 ο τότε πρόεδρος του Ινστιτούτου Ορκωτών Λογιστών της Αγγλίας και Ουαλίας (ICAEW) έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου και περιέγραψε το φαινόμενο της επινοητικής λογιστικής ως ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα. Την ίδια βασικά ανησυχία έχει εκφράσει και το Σώμα Θέσπισης Λογιστικών Προτύπων (FASB) των ΗΠΑ (βλ. Naser, 1992, σελ. 48). Κάποιοι άλλοι, όπως ο Wild (1987), πηγαίνουν ακόμη πιο πέρα τονίζοντας πως η επινοητική λογιστική θέτει εν αμφιβόλω αυτόν τον ίδιο τον απώτερο σκοπό κατάρτισης και δημοσίευσης των λογιστικών καταστάσεων.

Παρακάτω αναλύονται πως επιδρούν ορισμένοι από τους προαναφερόμενους, σε προηγούμενη ενότητα, λογιστικούς χειρισμούς επί του ισολογισμού και επί των αποτελεσμάτων χρήσης καθώς και επί των αριθμοδεικτών Γενικής Ρευστότητας (Κυκλοφορούν Ενεργητικό/ Βραχυπρόθεσμες Υποχρεώσεις), Δανειακής Επιβάρυνσης (Ίδια Κεφάλαια/ Ξένα Κεφάλαια), και Αποδοτικότητας Ενεργητικού (Καθαρά Κέρδη Εκμεταλλεύσεως + Χρημ/κά Έξοδα/ Σύνολο ενεργητικού).

Με την μη διενέργεια αποσβέσεων σε μια χρήση, αυξάνεται το αποτέλεσμα χρήσης κατά το ποσό των μη διενεργηθείσων αποσβέσεων και επίσης βελτιώνεται ο ισολογισμός, αφού η καθαρή αξία των παγίων εμφανίζεται μεγαλύτερη από αυτή που θα έπρεπε. Θα έχουμε μεγαλύτερα κέρδη, γεγονός που συνεπάγεται την καταβολή μεγαλύτερου μερίσματος καθώς και την επιβολή περισσότερων φόρων, με συνέπεια την μείωση των διαθεσίμων.

Αν, αντίθετα, τα μερίσματα δεν αποδοθούν και δεν εξοφληθούν οι φόροι, τα ποσά αυτά θα εμφανίζονται στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις, οπότε και στις δύο περιπτώσεις βλέπουμε ότι ο δείκτης γενικής ρευστότητας επηρεάζεται.

Ο Δείκτης Δανειακής επιβάρυνσης επηρεάζεται, αφού ένα μέρος της εικονικής αύξησης των κερδών μένει στην επιχείρηση με την μορφή αποθεματικών, μετά την απόδοση των μερισμάτων και την εξόφληση των φόρων.

Οι παραπάνω επιπτώσεις στους δύο δείκτες από την μη διενέργεια αποσβέσεων, ισχύουν με την προϋπόθεση ότι η επιχείρηση έχει κέρδη. Εάν έχει ζημίες, η μόνη επίπτωση θα είναι στον Δείκτη Δανειακής Επιβάρυνσης, δεδομένου του ότι δεν θα γίνει καμιά εκροή χρημάτων (δεν θα καταβάλλει φόρους, ούτε μερίσματα) και οι ζημίες, που επηρεάζουν τα ίδια κεφάλαια, θα εμφανίζονται μειωμένες κατά το ποσό των μη διενεργηθείσων αποσβέσεων.

Ο Δείκτης Αποδοτικότητας Ενεργητικού επίσης επηρεάζεται, γιατί, με την μη διενέργεια αποσβέσεων αυξάνονται τόσο τα Λειτουργικά Κέρδη, όσο και το

Ενεργητικό. Γενικά, ο δείκτης βελτιώνεται από την μη διενέργεια αποσβέσεων, όταν η ποσοστιαία μεταβολή του αριθμητή είναι μεγαλύτερη από την ποσοστιαία μεταβολή του παρονομαστή.

Σημειώνεται ότι όταν μια επιχείρηση διενεργεί μειωμένες αποσβέσεις ή όταν δεν διενεργεί πρόσθετες αποσβέσεις, παρά την συνήθη τακτική της, ισχύει ό,τι και για την περίπτωση της μη διενέργειας, αλλά σε μικρότερο βαθμό.

Η μεταφορά τόκων και εξόδων σε λογαριασμούς πολυετούς απόσβεσης ενώ δεν ανήκουν σ' αυτές τις κατηγορίες, βελτιώνει το αποτέλεσμα χρήσης και επίσης μεγαλώνει εικονικά το ενεργητικό κατά το ποσό των τόκων ή των εξόδων που μεταφέρθηκαν.

Οι επιπτώσεις στους 3 δείκτες, είναι ίδιες με αυτές της προηγούμενης παραγράφου των αποσβέσεων.

Η αποτίμηση των αποθεμάτων, εκτός από τα υπολείμματα, τα υποπροϊόντα και τα ελαττωματικά προϊόντα, γίνεται στην κατ' είδος χαμηλότερη τιμή, μεταξύ της τιμής κτήσης ή του ιστορικού κόστους παραγωγής τους και της τιμής στην οποία η επιχείρηση μπορεί να τα αγοράσει ή να τα παράγει κατά την ημέρα κλεισίματος του ισολογισμού (ν.2190/20 άρθρο 43§7α και Π.Δ.186/92 άρθρο 28§1).

Τα απαξιωμένα αποθέματα αποτιμώνται στην καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία τους, αν αυτή είναι χαμηλότερη από την τιμή κτήσης και από την τρέχουσα αξία αντικατάστασης.

Οι επιχειρήσεις επιδιώκουν την βελτίωση των οικονομικών τους καταστάσεων μέσω των αποθεμάτων, καταστρατηγώντας τις προαναφερόμενες διατάξεις, με τους εξής τρόπους:

α) Με την μη εφαρμογή του κανόνα της μικρότερης τιμής: Όταν αποθέματα απαξιωμένα, παλαιωμένα, ή ελαττωματικά δεν αποτιμώνται στην καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία τους ή στην πιθανή τιμή πώλησής τους, αλλά στην τρέχουσα τιμή πώλησης, η οποία είναι μεγαλύτερη, έχουμε βελτίωση του αποτελέσματος και του ισολογισμού.

Ο Δείκτης Γενικής Ρευστότητας βελτιώνεται, λόγω του ότι τα αποθέματα (στοιχείο του αριθμητή) εμφανίζονται με μεγαλύτερη αξία από αυτήν που θα έπρεπε.

Βελτιωμένος εμφανίζεται και ο Δείκτης Δανειακής Επιβάρυνσης, αφού η εικονική αύξηση των αποθεμάτων, συνεπάγεται την βελτίωση των αποτελεσμάτων, με συνέπεια την αύξηση των ιδίων κεφαλαίων με την δημιουργία αποθεματικών ή την εμφάνιση μικρότερων ζημιών.

Ο Δείκτης Αποδοτικότητας Ενεργητικού επηρεάζεται και αυτός, επειδή αυξάνονται τόσο τα λειτουργικά κέρδη, όσο και το Ενεργητικό.

Σημειώνεται ότι η αποτίμηση των αποθεμάτων επιδρά άμεσα στον προσδιορισμό του αποτελέσματος, και οι λογιστικές μέθοδοι που υπερεκτιμούν την αξία των αποθεμάτων, οδηγούν σε υποεκτίμηση του κόστους πωληθέντων και συνεπώς σε μεγαλύτερο αποτέλεσμα χρήσης, διότι το τελικό απόθεμα είναι μειωτικό στοιχείο του κόστους πωληθέντων.

β) Με την αποτίμηση των αποθεμάτων στην τελευταία τιμή κτήσης (με την προϋπόθεση ότι υπάρχει μια έστω μικρή αύξηση των τιμών), έχουμε εικονική αύξηση των αποθεμάτων και των αποτελεσμάτων, άρα τα αποτελέσματα αυτού του χειρισμού είναι ίδια με της προηγούμενης περίπτωσης.

γ) Με την αλλαγή της μεθόδου αποτίμησης των αποθεμάτων, η επιχείρηση έχει την δυνατότητα να αυξομειώνει τα αποτελέσματά της, αλλάζοντας απλώς τις μεθόδους αποτίμησης. Με την αλλαγή από LIFO ή Μέση Σταθμική Τιμή σε FIFO έχουμε βελτίωση του τελικού αποθέματος και κατά συνέπεια και του αποτελέσματος, διότι η μέθοδος FIFO για το τελικό απόθεμα παίρνει τις τελευταίες τιμές ενώ η LIFO τις πρώτες.

Με βάση την φερεγγυότητα των οφειλετών, οι απαιτήσεις της επιχείρησης διακρίνονται σε απαιτήσεις ασφαλούς είσπραξης, σε επισφαλείς απαιτήσεις και σε ανεπίδεκτες είσπραξης απαιτήσεις. Ο ν.2190 (άρθρο 43 § 1γ και § 8α) υιοθετώντας την παραπάνω διάκριση, ορίζει ότι, οι απαιτήσεις που είναι ανεπίδεκτες είσπραξης αποσβένονται ολοσχερώς, ενώ οι επισφαλείς απαιτήσεις απεικονίζονται στον ισολογισμό με την πιθανή τους αξία κατά τον χρόνο σύνταξης του και για την πιθανολογούμενη απώλεια, διενεργείται πρόβλεψη, ανεξάρτητα από το αν κατά την χρήση προκύπτει καθαρό κέρδος ή ζημία.

Στη χώρα μας, οι περισσότερες επιχειρήσεις, ακολουθώντας ή εκμεταλλευόμενες τις διατάξεις της φορολογικής νομοθεσίας, δεν διενεργούν καθόλου προβλέψεις, ή όταν διενεργούν, αυτές δεν καλύπτουν το σύνολο των

ζημιών από επισφαλείς απαιτήσεις, κυρίως επειδή οι προβλέψεις δεν αναγνωρίζονται στο σύνολο τους από τον φορολογικό νόμο ως έξοδα που εκπίπτουν από τα φορολογητέα έσοδα. Σημειώνεται ότι σε άλλες χώρες, όπως π.χ. στις Η.Π.Α. όπου ο φορολογικός νομοθέτης επίσης δεν αναγνωρίζει τις προβλέψεις, οι επιχειρήσεις κατ' επιταγή βασικών λογιστικών αρχών, διενεργούν τέτοιες προβλέψεις.

Υπό τις συνθήκες αυτές, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο στους λογαριασμούς των απαιτήσεων να εμφανίζονται τόσο επισφαλείς, όσο και ανεπίδεκτες είσπραξης απαιτήσεις, χωρίς να έχουν σχηματισθεί οι ανάλογες προβλέψεις και χωρίς να έχουν αποσβεσθεί αντίστοιχα, γεγονός που έχει σαν αποτέλεσμα την πλασματικά αυξημένη εικόνα του κυκλοφορούντος ενεργητικού της επιχείρησης.

Ο Δείκτης Γενικής Ρευστότητας, είναι προφανές ότι εμφανίζεται βελτιωμένος, ο Δείκτης Δανειακής Επιβάρυνσης δεν επηρεάζεται σ' αυτήν την περίπτωση και ο Δείκτης Αποδοτικότητας Ενεργητικού επηρεάζεται αρνητικά, αφού το ενεργητικό (παρονομαστής) εμφανίζεται μεγαλύτερο.

Σύμφωνα με το ν.2190 (άρθρο 43 § 6) για την αποτίμηση των μετοχών, των ομολογίων και των λοιπών χρεογράφων, που δεν είναι εισηγμένα στο Χρηματιστήριο, λαμβάνεται η εσωτερική λογιστική αξία τους (Ε.Λ.Α.= Καθαρή Θέση/ Αριθμός Μετοχών ή των τίτλων των επιχειρήσεων αυτών), όπως προκύπτει από τον νόμιμα συνταγμένο τελευταίο ισολογισμό τους. Αντίθετα ο Κ.Β.Σ. (Π.Δ. 186/92 άρθρο 28 § 5) για την αποτίμηση των συγκεκριμένων τίτλων καθορίζει ότι πρέπει να αποτιμώνται πάντοτε στην τιμή κτήσης τους.

Επειδή λοιπόν για την αποτίμηση τίτλων Ανωνύμων Εταιριών μη εισηγμένων στο Χρηματιστήριο, έχουμε διαφοροποίηση μεταξύ του ν.2190 και του Κ.Β.Σ., έγινε δεκτό, μέχρι την εναρμόνιση των σχετικών διατάξεων (Εγκ. 1039650/270 ΠΟΛ. 1101/16-3-1993), ότι επιτρέπεται ο ισολογισμός και ο λογαριασμός αποτελεσμάτων χρήσης να συντάσσεται με βάση την αποτίμηση που θα διενεργείται με τις διατάξεις του ν.2190/1920, με την προϋπόθεση όμως ότι σε ιδιαίτερο χώρο του βιβλίου απογραφών θα καταχωρείται και η αποτίμηση με βάση τις διατάξεις του Κ.Β.Σ.

Οι επιχειρήσεις, εκμεταλλευόμενες την αντίφαση των νόμων και των σχετικών διατάξεων για το συγκεκριμένο θέμα, όταν η Εσωτερική Λογιστική Αξία (Ε.Λ.Α.) είναι μικρότερη της τιμής κτήσης, αποτιμούν τις μετοχές και τους τίτλους στην τιμή κτήσης. Με αυτόν τον χειρισμό επιτυγχάνουν την βελτίωση του ισολογισμού, αφού οι συμμετοχές και τα χρεόγραφα εμφανίζονται αυξημένα και παράλληλα, αποφεύγουν την επιβάρυνση των αποτελεσμάτων τους με την διαφορά μεταξύ των δύο αποτιμήσεων.

Με την εικονική αύξηση των χρεογράφων είναι προφανές ότι ο Δείκτης Γενικής Ρευστότητας βελτιώνεται, το ενεργητικό αλλά και τα αποτελέσματα χρήσης εμφανίζονται αυξημένα, με συνέπεια να επηρεάζονται θετικά τα ίδια κεφάλαια της επιχείρησης, οπότε ο Δείκτης Δανειακής Επιβάρυνσης βελτιώνεται. Καθώς επίσης βελτιώνεται και ο Δείκτης Αποδοτικότητας Ενεργητικού (υπό την προϋπόθεση η επιχείρηση να μην εμφανίζει ζημιές).

Ο Λογαριασμός «ταμείο» στον οποίο συχνά οι επιχειρήσεις περιλαμβάνουν κονδύλια άλλων λογαριασμών που αφορούν επιταγές

εισπρακτέες χωρίς αντίκρισμα, μεταχρονολογημένες επιταγές εκδόσεως πελατών/ οφειλετών, πρόχειρες αποδείξεις ή εντάλματα δαπανών για αναλήψεις στελεχών και υπαλλήλων, προσωπικές καταθέσεις των φορέων της επιχείρησης σε ατομικούς λογαριασμούς, οι οποίες προέκυψαν από ανάληψη μετρητών της επιχείρησης, πλασματικές επιταγές ή λογιστικές καταθέσεις, με τις οποίες επιδιώκεται να καλυφθεί ταμειακό έλλειμμα, έξοδα που πληρώθηκαν χωρίς δικαιολογητικά και πλασματικές αυξήσεις κεφαλαίου.

Η μη διενέργεια προβλέψεων αποζημίωσης του προσωπικού, λόγω εξόδου από την υπηρεσία ευνοεί τις επιχειρήσεις, αφού έτσι εμφανίζουν καλύτερη εικόνα των οικονομικών τους καταστάσεων.

Η μη διενέργεια αυτών των προβλέψεων επηρεάζει θετικά τόσο το αποτέλεσμα χρήσης, όσο και τον ισολογισμό, αφού οι προβλέψεις αυτές σχηματίζονται με χρέωση του λογαριασμού οργανικών εξόδων (Κ.Α. 68), άρα επιβάρυνση των αποτελεσμάτων και με την αντίστοιχη πίστωση του λογαριασμού των προβλέψεων (Κ.Α. 44). με την αύξηση δηλαδή των υποχρεώσεων - παθητικού.

Η μη μεταφορά στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις, μακροπρόθεσμων υποχρεώσεων πληρωτέων στην επόμενη χρήση, εμφανίζει μειωμένες τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις, με συνέπεια ο Δείκτης Γενικής Ρευστότητας να βελτιώνεται, ο Δείκτης Δανειακής Επιβάρυνσης δεν επηρεάζεται αφού είτε μεταφερθούν, είτε όχι, ο παρονομαστής ($\Xi \acute{\epsilon}\nu\alpha \text{ Κεφάλαια} = \text{B.Y.} + \text{M.Y.}$) παραμένει ο ίδιος, όπως και ο Δείκτης Αποδοτικότητας Ενεργητικού.

Οι λογιστικοί χειρισμοί που αναφέραμε μέχρι τώρα, εμπεριέχουν τα στοιχεία της εκμετάλλευσης των αδυναμιών ή της παραβίασης λογιστικών κανόνων και νόμων, στοιχεία που ορίζουν δηλαδή την Δημιουργική Λογιστική. Η άσκηση της Δημιουργικής Λογιστικής, όμως, μπορεί να συμπεριλαμβάνει και ενέργειες απόλυτα νόμιμες, θεμιτές και σε κάποιες περιπτώσεις ενδεδειγμένες για την επιχείρηση, όπως λόγου χάρη η πώληση και μίσθωση των ιδίων παγίων, το λεγόμενο **Sale and lease back**.

Με το sale and lease back ο Δείκτης Γενικής Ρευστότητας επηρεάζεται θετικά, αφού αυξάνονται τα διαθέσιμα, με τα οποία η επιχείρηση έχει την δυνατότητα να εξοφλήσει κάποιες υποχρεώσεις της (βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες) ή να τα επενδύσει σε κάποιο στοιχείο του ενεργητικού. Ο δείκτης όπως βλέπουμε δεν επηρεάζεται στην περίπτωση που εξοφληθούν μόνο μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις. Ο Δείκτης Δανειακής Επιβάρυνσης επηρεάζεται θετικά, όταν με το αντίτιμο της πώλησης εξοφληθούν κάποιες υποχρεώσεις (βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες). Και ο Δείκτης Αποδοτικότητας Ενεργητικού βελτιώνεται με αυτή την πρακτική, αφού:

- Ο αριθμητής του κλάσματος μειώνεται με την διαφορά μεταξύ του μισθώματος που θα καταβάλλει η επιχείρηση για πάγια περιουσιακά στοιχεία που έχει πουλήσει και στην συνέχεια μισθώνει, και των αποσβέσεων που (φυσικά) δεν θα διενεργήσει (συνήθως το ενοίκιο είναι λίγο μεγαλύτερο από τις αποσβέσεις).

- ο παρονομαστής (Ενεργητικό) όμως υφίσταται μεγαλύτερη μείωση, λόγω του ότι δεν θα περιλαμβάνεται σ' αυτό το σύνολο της αξίας των παγίων περιουσιακών στοιχείων που πουλήθηκαν.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά την εφαρμογή του sale and lease back στο εξωτερικό, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες η τιμή πώλησης των στοιχείων του ενεργητικού ορίζεται υψηλότερη ή και χαμηλότερη της τρέχουσας εμπορικής αξίας τους, αυξάνοντας όμως ή μειώνοντας αντίστοιχα και το ύψος του μισθώματος που θα κληθεί η επιχείρηση να καταβάλλει (Αθ. Νίτσας, 2002).

Φαίνεται, λοιπόν, πως ακόμα και στις τόσο προηγμένες λογιστικά χώρες, όπως στο Η.Β. και τις Η.Π.Α., έχει γίνει αποδεκτό πως η άσκηση της επινοητικής λογιστικής μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένες αποφάσεις. Ο δε μνημονευθείς Naser διατείνεται (στην σελ. 49), πως προκειμένου να διαφυλαχθεί ο απώτερος σκοπός κατάρτισης και δημοσίευσης των λογιστικών καταστάσεων, θα πρέπει να θεσπισθούν κριτήρια αναφορικά με την αναγνώριση ενός στοιχείου ως ενεργητικού, ως παθητικού, ως εξόδου ή εσόδου και ως επένδυσης.

Προς την παραπάνω κατεύθυνση κινούνται τα αρμόδια όργανα θέσπισης λογιστικών προτύπων ή νόμων, αλλά και οι ίδιες οι επαγγελματικές ενώσεις των λογιστών - ελεγκτών που είναι επιφορτισμένες με την κατάρτιση και έλεγχο των λογιστικών καταστάσεων. Έτσι στο Η.Β. έχουν εκδοθεί λογιστικά πρότυπα και σχέδια προτύπων που στοχεύουν στον περιορισμό τόσο του window dressing, όσο και του off balance sheet financing. Για παράδειγμα, η

έκδοση από το Η.Β. του λογιστικού προτύπου S.S.A.P. 21 Accounting for Lease and Hire Purchase Contracts στοχεύει στην εξάλειψη της μίσθωσης (leasing) ως μιας μορφής off-balance sheet financing. Η δε Exposure Draft 42 προσπαθεί να περιορίσει τα ποσά ενεργητικού και παθητικού που δεν εμφανίζονται στις λογιστικές καταστάσεις των επιχειρήσεων (βλ. Naser, 1993, κτ.φ. 4). Το ίδιο ισχύει και στις Η.Π.Α., οι οποίες έχουν μεγαλύτερη παράδοση στην έκδοση λογιστικών προτύπων.

Εκτός του Η.Β. και των Η.Π.Α., όμως, οι άλλες χώρες δεν έχουν ασχοληθεί, ή δεν έχουν ασχοληθεί σοβαρά, με το πρόβλημα της επινοητικής λογιστικής. Αυτό δεν οφείλεται στο ότι στις άλλες χώρες δεν ασκείται επινοητική λογιστική, αλλά, ίσως, στο ότι τα αρμόδια κρατικά όργανα και οι επαγγελματικές ενώσεις θεωρούν την άσκηση της επινοητικής λογιστικής ως κάτι το φυσικό και αναπόφευκτο, ή δεν θεωρούν ότι η άσκηση της έχει λάβει τέτοιες διαστάσεις, ώστε να συνιστά ένα σοβαρό πρόβλημα. Γιατί πρέπει εδώ να αναφερθεί, ότι το κατά πόσο η επινοητική λογιστική συνιστά σοβαρό πρόβλημα ή όχι εξαρτάται βασικά από δύο παράγοντες:

1. Από την έκταση εφαρμογής της επινοητικής λογιστικής,
2. Από το πόσο επαίοντες (sophisticated) είναι οι χρήστες των λογιστικών πληροφοριών, ιδιαίτερα δε οι χρηματοοικονομικοί αναλυτές, και άρα από το κατά πόσο μπορούν να εκτιμήσουν και να λάβουν υπόψη τους τις στρεβλώσεις των καταστάσεων αυτών από την άσκηση της επινοητικής λογιστικής.

Στην Ελλάδα, παρόλο που διάχυτη είναι η εντύπωση ότι ασκείται επινοητική λογιστική, και μάλιστα σε σημαντικό βαθμό, ελάχιστες έρευνες έχουν διεξαχθεί σχετικά με την έκταση εφαρμογής της, με το κατά πόσο θεωρείται ότι συνιστά σοβαρό λογιστικό πρόβλημα, και, αν ναι, τι μέτρα θα πρέπει να ληφθούν για τον περιορισμό του προβλήματος αυτού(Σπ.Μπαλαλέξης,σελ27–28)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Από όσα έχουν αναφερθεί τόσο στην εισαγωγή αυτής της εργασίας όσο και στο τέλος του προηγούμενου κεφαλαίου η μελέτη αυτή στοχεύει στο να λάβει εμπειρικές απαντήσεις όσον αφορά το βαθμό και τους τρόπους που η επινοητική λογιστική ασκείται στην Ελλάδα. Με άλλα λόγια πρόκειται για μια σχετικά ολοκληρωμένη έρευνα αναφορικά με το φαινόμενο της δημιουργικής λογιστικής στην Ελλάδα.

Ο καλύτερος τρόπος να λάβει κανείς αξιόπιστες απαντήσεις στις παραπάνω ερωτήσεις είναι να ρωτήσει τις ίδιες τις ελληνικές επιχειρήσεις. Όμως μια τέτοια προσπάθεια θα κατέληγε σε αποτυχία, λαμβανομένων υπόψιν, αφενός μεν την μυστικοπάθεια των διοικήσεων των επιχειρήσεων, και αφετέρου δε, του γεγονότος ότι η επινοητική λογιστική είναι ένα πολύ ευαίσθητο θέμα για κάθε επιχείρηση, ιδιαίτερα η αθέμιτη επινοητική λογιστική.

Έτσι η καλύτερη εναλλακτική λύση που δίνεται σε έναν ερευνητή για να προσδιορίσει την πραγματική εικόνα της κάθε επιχείρησης, είναι να ζητήσει να λάβει απαντήσεις μελετώντας προσεκτικά τα είδη υπάρχοντα στοιχεία (ισολογισμούς, αποτελέσματα χρήσεως, ίδια κεφάλαια, κ.λ.π.), που έχει υποχρέωση κάθε επιχείρηση εισηγμένη στο χρηματιστήριο να δημοσιοποιήσει και τα αναμορφωμένα αποτελέσματα, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στα προσαρτήματα (εκθέσεις) των ορκωτών ελεγκτών.

Ποια είναι η εφαρμοσθείσα επιλογή του δείγματος και των απαντήσεων της έρευνας καθώς και τα δεδομένα που ελέχθησαν εξετάζονται στις παρακάτω ενότητες.

3.2 ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ

ΜΕΛΕΤΗΣ

Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης επιλέχθηκε ένα δείγμα 40 εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών που χαρακτηρίστηκαν ως «υψηλού κινδύνου» αναφορικά με την παραποίηση των οικονομικών τους καταστάσεων για τα οικονομικά έτη 2001 και 2002. Ο εντοπισμός των εταιριών βασίστηκε στην εξέταση για ύπαρξη: (α) Παρατηρήσεων ελέγχου στην έκθεση των Ορκωτών Ελεγκτών όπου αλλοιώνουν σημαντικά τα αποτελέσματα χρήσεως και τα ίδια κεφάλαια, (β) Σημαντικών φορολογικών παραβάσεων με επιπτώσεις στις οικονομικές καταστάσεις, και (γ) Παρατηρήσεων για αρνητική καθαρή θέση.

Οι παρατηρήσεις αυτές ποσοτικοποιήθηκαν και ενσωματώθηκαν στις δημοσιευμένες καταστάσεις από όπου προέκυψαν οι νέες προσαρμοσμένες οικονομικές καταστάσεις (αναμορφωμένες καταστάσεις). Κατόπιν υπολογίστηκε ο δείκτης αποδοτικότητας Ιδίων κεφαλαίων (ROE) αφενός για τις δημοσιευμένες καταστάσεις και αφετέρου για τις αναμορφωμένες, ο οποίος δίνει μια χρήσιμη πληροφόρηση σχετικά με: το πόσο μεταβλήθηκε η χρηματοοικονομική αποδοτικότητα, τα αποτελέσματα προ φόρων και τα ίδια κεφάλαια των επιχειρήσεων πριν και μετά την αναμόρφωση. Επίσης

υπολογίσθηκαν τα πιο σημαντικά και διαδεδομένα μέτρα περιγραφικής στατικής που μας δίνουν μια συνολική εικόνα για το υπό εξέταση δείγμα εταιριών. Πιο συγκεκριμένα υπολογίσθηκαν:

α) Ο μέσος όρος (*average*) του δείγματος, είναι η τιμή που ισοζυγεί την κατανομή. Με άλλα λόγια, το άθροισμα όλων των υψηλότερων αποστάσεων από την μέση τιμή είναι ίσο με το άθροισμα των αποστάσεων όλων των χαμηλότερων τιμών. Για να υπολογίσουμε τον μέσο όρο του προσθέτουμε όλες τις τιμές και διαιρούμε το άθροισμά τους δια του αριθμού των τιμών.

$$\left(\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^N X_i}{N} \right)$$

β) Η τυπική απόκλιση (*standard deviation*). Υπολογίζει την απόσταση των τιμών από τον αριθμητικό μέσο. Αποτελεί μέτρο της διασποράς των τιμών σε σχέση με την τιμή του μέσου όρου (αριθμητικού μέσου).

$$\left(s = \sqrt{\frac{\sum (X_i - \bar{X})^2}{N}} \right)$$

γ) το μέγιστο εμφανιζόμενο ποσό (*max.*) πριν και μετά την αναμόρφωση, στα αποτελέσματα προ φόρων και στα ίδια κεφάλαια,

δ) το ελάχιστο εμφανιζόμενο ποσό (*min.*) πριν και μετά την αναμόρφωση, στα αποτελέσματα προ φόρων και στα ίδια κεφάλαια, και τέλος,

ε) Ο έλεγχος της διαφοράς των μέσων με τη συνάρτηση *t - test*, η οποία δείχνει αν οι τιμές του μέσου αριθμητικού στις δημοσιευμένες και στις αναμορφωμένες τιμές, διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους.

Τα αποτελέσματα των παραπάνω υπολογισμών εμφανίζονται στους παρακάτω πίνακες και σχεδιαγράμματα, που αναφέρονται στα αποτελέσματα προ φόρων στα ίδια κεφάλαια και στην αποδοτικότητα των ιδίων κεφαλαίων πριν και μετά την αναμόρφωση. Επίσης στον τελευταίο πίνακα εμφανίζονται οι πιο συνήθεις παρατηρήσεις που καταγράφηκαν στις εκθέσεις των ορκωτών ελεγκτών για τις παραπάνω επιχειρήσεις.

Πίνακας 1

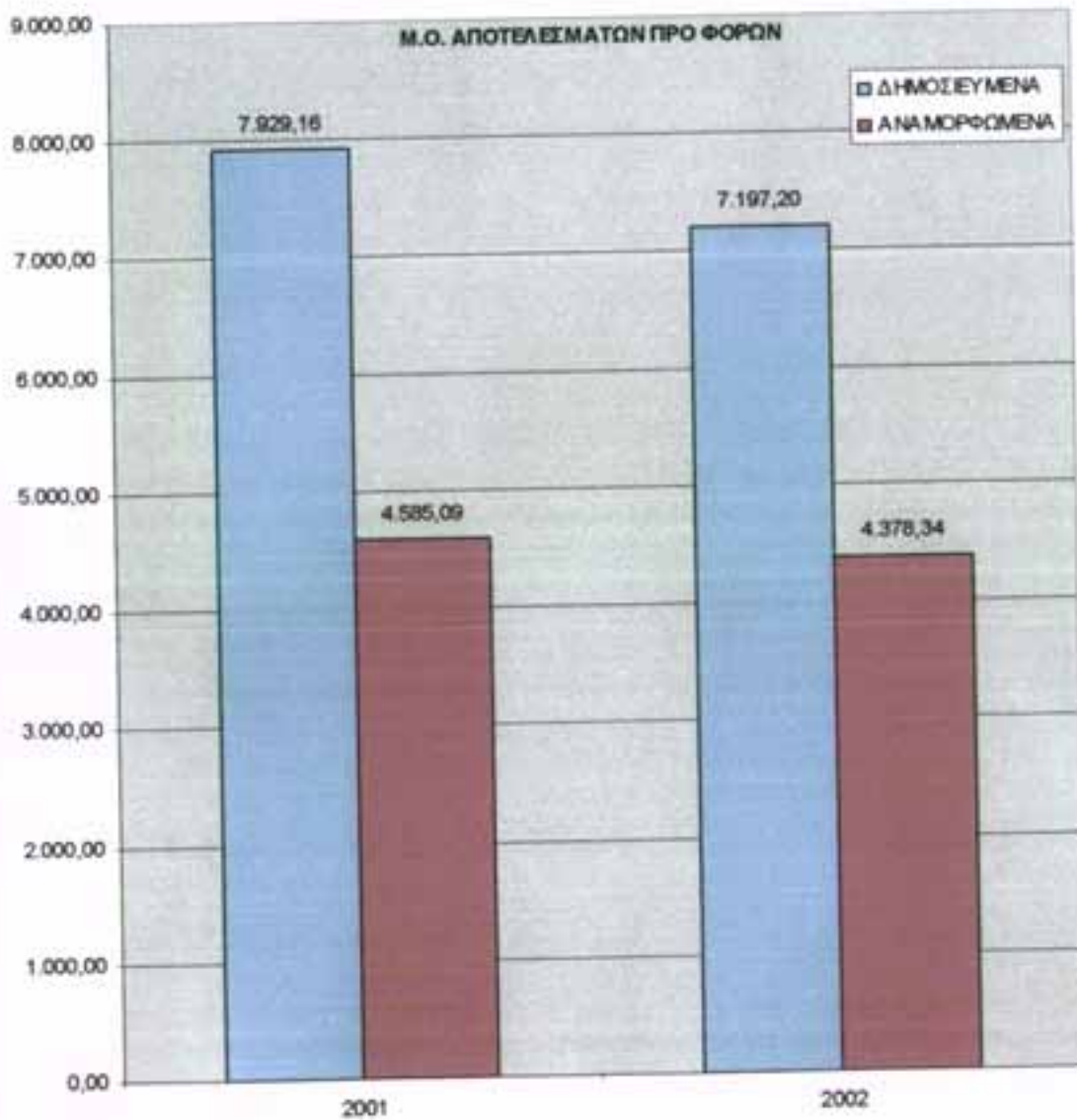
Μεταβολές αποτελεσμάτων προ φόρων πριν και μετά την αναμόρφωση

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΡΟ ΦΟΡΩΝ						
	ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ		ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	7.929,16	7.197,20	4.585,09	4.378,34	-257,70%	-168,64%
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	17.672,95	16.997,09	14.490,02	13.284,22	1731,73%	471,69%
ΜΕΓΙΣΤΗ ΤΙΜΗ	95.018,00	83.832,00	56.873,00	53.551,00	5340,22%	48,58%
ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΤΙΜΗ	-5.260,77	-11.985,21	-22.913,00	-11.985,21	-8905,87%	-2176,64%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΑΙΡΙΩΝ	40	40	40	40	40	40

*Οι τιμές είναι σε χιλ. €

Διάγραμμα 1

Μεταβολές αποτελεσμάτων προ φόρων
πριν και μετά την αναμόρφωση

*τα ποσά είναι σε χιλ. €

Όσον αφορά τα οικονομικά μεγέθη των εταιριών του δείγματος (βλέπε πίνακα 1, διάγραμμα 1), ο μέσος όρος των δημοσιευμένων αποτελεσμάτων

προ φόρων το 2001 ανέρχεται σε 7.929,16 χιλ. € και το 2002 σε 7.197,20 χιλ. €. Για τα ίδια έτη τα αναμορφωμένα αποτελέσματα ήταν 4.585,09 χιλ. € και 4.378,34 χιλ. € αντίστοιχα. Μια μέση μείωση, που σε ποσοστό κατά μέσο όρο αγγίζει το (42,14%) το 2001, και το (39,17%) το 2002.

Παρατηρώντας την τυπική απόκλιση βλέπουμε πως οι τιμές απέχουν κατά πολύ από το μέσο αριθμητικό και τα δύο έτη. Συγκεκριμένα το 2001 η τυπική απόκλιση είναι 17.672,95 χιλ. € και 14.490,02 χιλ. € (δημοσιευμένα και αναμορφωμένα αντίστοιχα), ενώ η μέση τιμή 7.929,16 χιλ.€ και 4.585,09 χιλ. €. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και το 2002, όπου η τυπική απόκλιση είναι 16.997,09 χιλ. € και 13.284,22 χιλ. €.

Συγκρίνοντας τις ελάχιστες τιμές των αποτελεσμάτων πριν και μετά την αναμόρφωση, παρατηρούμε για το 2001 πως η ελάχιστη τιμή μετά την αναμόρφωση από (5.260,77) χιλ. € γίνεται (22.913,00) χιλ. €, βέβαια η διαφορά αυτή είναι ξεκάθαρη αν κοιτάξουμε την ποσοστιαία ελάχιστη μεταβολή (-8.905,87%). Το 2002 η τιμή δεν μεταβλήθηκε (-11.985,21). Τέλος από την μέγιστη τιμή διαπιστώνεται και αύξηση των αποτελεσμάτων μετά την αναμόρφωση κατά 5340,22%.

Είναι εμφανές λοιπόν, παρατηρώντας και ως προς το σύνολο τους τα αποτελέσματα προ φόρων πριν και μετά την αναμόρφωση για τα δύο έτη, πως οι επιχειρήσεις έχουν οδηγηθεί στην εικονική βελτίωση των αποτελεσμάτων, και τα δύο έτη, χρησιμοποιώντας μεθόδους επινοητικής λογιστικής, ώστε να παρουσιάσουν μία βελτιωμένη εικόνα στο επενδυτικό κοινό και τους αναλυτές, αποβλέποντας μεταξύ των άλλων και στην αύξηση των τιμών των μετοχών

τους, με σκοπό να προσελκύσουν περισσότερους επενδυτές. Παρατηρείται όμως και χρήση μεθόδων επινοητικής λογιστικής για την χειροτέρευση της εικόνας. Ένας λόγος που θα μπορούσε να οδηγήσει μια επιχείρηση σε αυτή την απόφαση είναι η πληρωμή λιγότερων φόρων.

Πίνακας 2

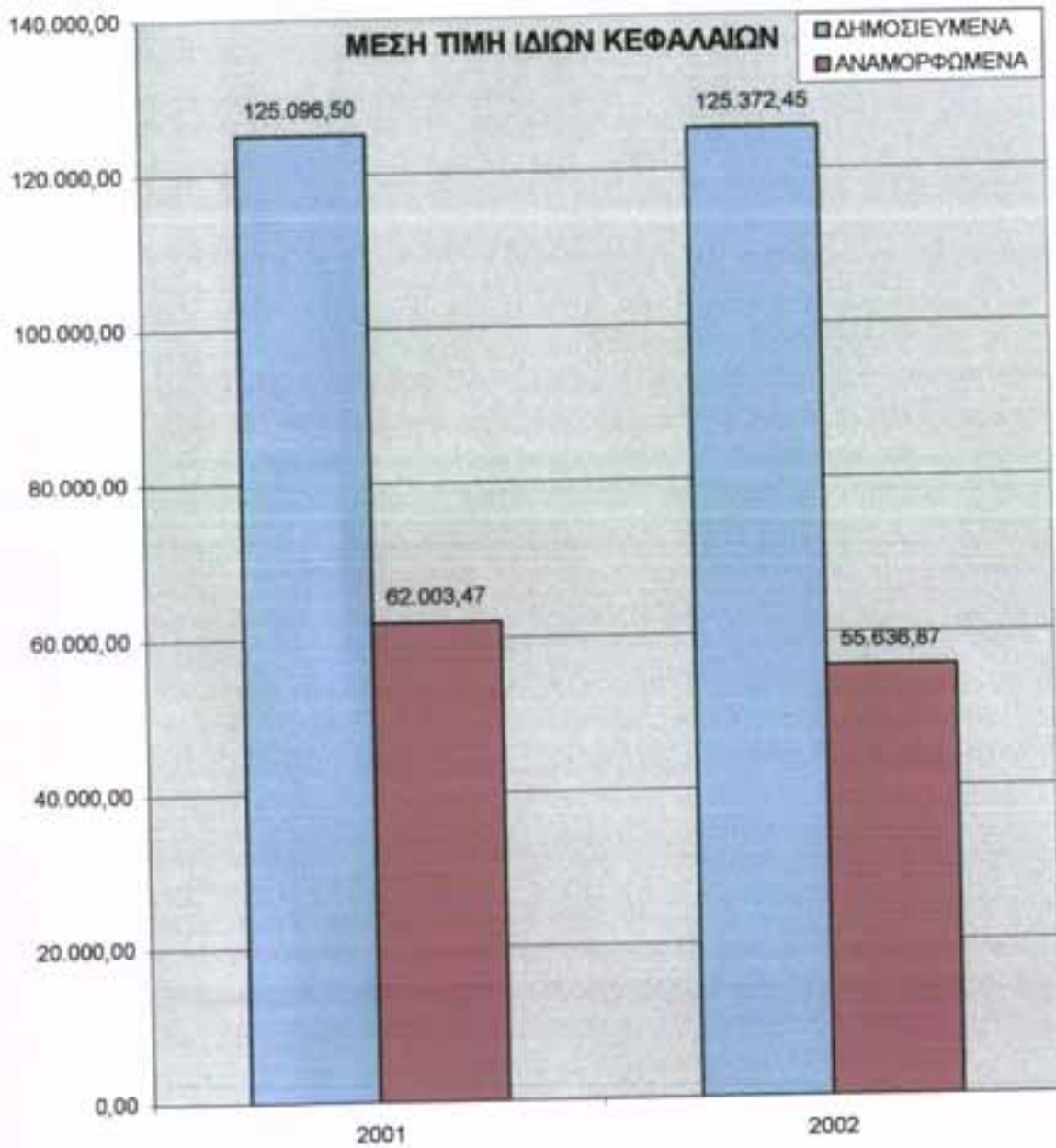
Μεταβολές των Ιδίων κεφαλαίων
πριν και μετά την αναμόρφωση

ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ						
	ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ		ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	
	2001	2002	2001	2002	2001	2002
ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	125.096,50	125.372,45	62.003,47	55.636,87	-23,48%	-26,77%
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	440.291,70	439.149,63	112.750,11	93.615,51	48,55%	61,35%
ΜΕΓΙΣΤΗ ΤΙΜΗ	2.763.151,00	2.761.669,00	577.664,00	444.092,00	0,68%	1,30%
ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΤΙΜΗ	484,24	510,49	-18.826,00	-27.399,00	-299,66%	-376,31%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΑΙΡΙΩΝ	40	40	40	40	40	40

*Οι τιμές είναι σε χιλ. €

Διάγραμμα 2

Μεταβολές των Ιδίων κεφαλαίων
πριν και μετά την αναμόρφωση

*Οι τιμές είναι σε χιλ. €

Παρατηρώντας τώρα τα Ίδια Κεφάλαια (βλέπε πίνακα 2, διάγραμμα 2), διαπιστώνουμε ότι μειώθηκαν στο μισό περίπου μετά την αναμόρφωση. Τα δημοσιευμένα από 125.096,50 χιλ. € μεταβλήθηκαν σε 62.003,47 χιλ. € για το 2001 και από 125.372,45 χιλ. € σε 55.636,87 χιλ.€. Μία διαφορά που σε ποσοστό αγγίζει το (50,43%) και το (55,62%) για το 2001 και για το 2002 αντίστοιχα. Από την άλλη η τυπική απόκλιση παρουσιάζει μεγάλη διαφορά από την μέση τιμή. Συγκεκριμένα το 2001 φτάνει το 48,55%, ενώ το 2002 αυξάνεται στο 61,35%. Ενώ πριν την αναμόρφωση σαν ελάχιστη τιμή έχουμε 484,24 χιλ. € για το 2001 και 510,49 χιλ. € για το 2002, βλέπουμε πως μετά υπήρξε μια μεγάλη διαφορά, αφού εμφανίζονται εταιρίες με αρνητική τιμή στα ίδια κεφάλαια και μάλιστα το 2001 φτάνει τις (18.826,00) χιλ. €, ενώ το 2002 τις (27.339,00) χιλ. €.

Τα ίδια κεφάλαια επωμίζονται τον επιχειρηματικό κίνδυνο. Η μείωση τους αποτελεί αρνητικό παράγοντα για το σύνολο των επιχειρήσεων. Αρχικά αυξάνεται ο δείκτης δανειακής επιβάρυνσης ($=IK/ΞN$). Όσο μεγαλύτερη είναι η αναλογία των ιδίων προς τα ξένα κεφάλαια μιας επιχείρησης τόσο περισσότερο χρεωμένη εμφανίζεται αυτή, και τόσο μεγαλύτερες επιβαρύνσεις και υποχρεώσεις έχει, π.χ. αντιμετωπίζουν προβλήματα μειωμένης δανειοληπτικής ικανότητας και δυσκολίες στην επιστροφή των δανείων τους. Κατ' επέκταση σε περίπτωση που παρατηρηθεί μια κάμψη των πωλήσεων και των κερδών, η επιχείρηση διατρέχει σοβαρούς κινδύνους για την ζωή της. Ο αριθμοδείκτης ιδιοκτησίας (Ίδια κεφάλαια / Σύνολο Κεφαλαίων) μειώνεται, με αποτέλεσμα η

επιχείρηση να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Επίσης μειώνεται και ο αριθμοδείκτης κάλυψης παγίων στοιχείων με ΙΚ (Ίδια κεφάλαια / Πάγιο Ενεργητικό), άρα μέρος των παγίων χρηματοδοτείται ή θα αρχίσει να χρηματοδοτείται με ξένα κεφάλαια.

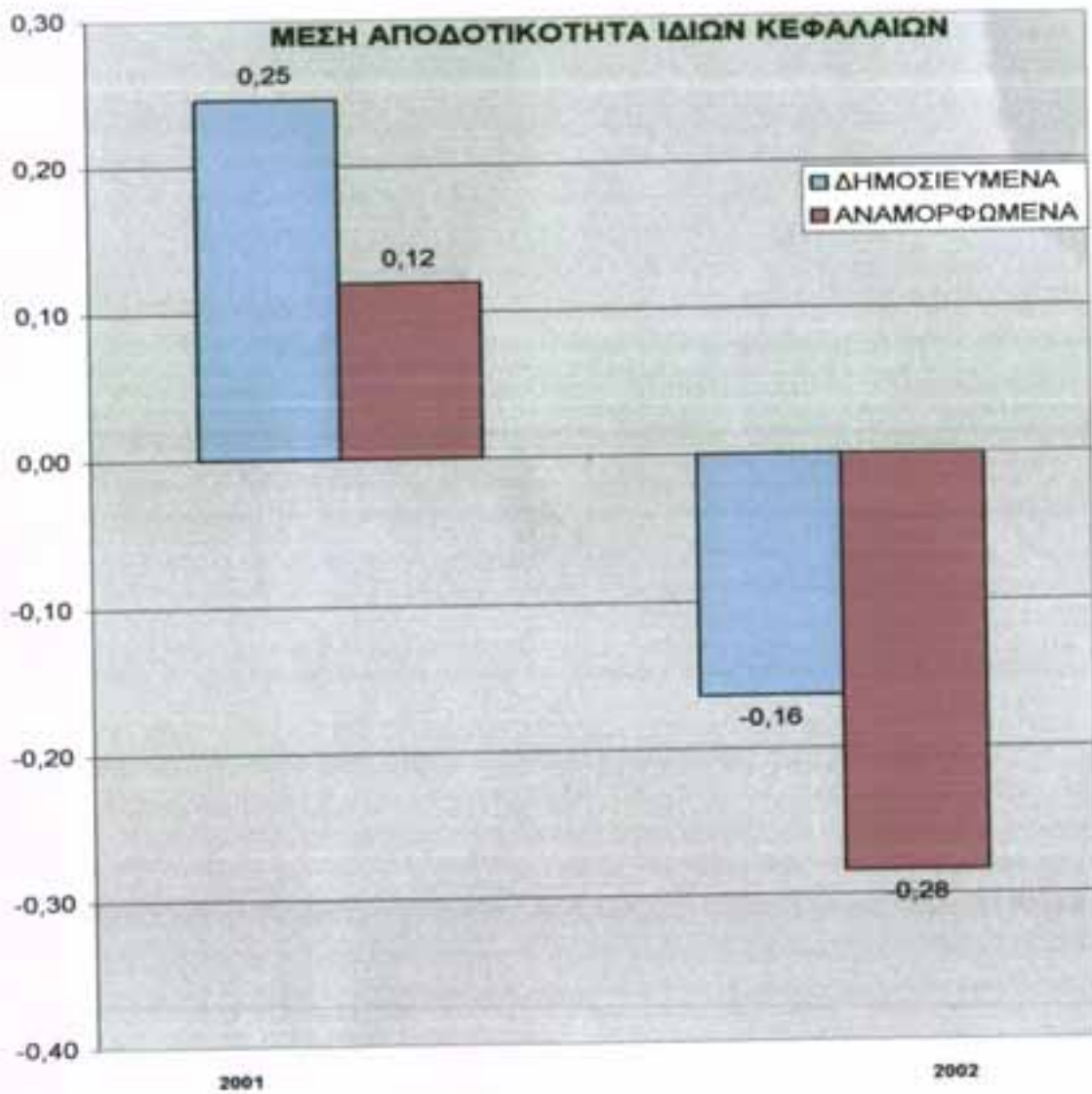
Πίνακας 3

Μεταβολές στην αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων πριν και μετά την αναμόρφωση

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΙΔΙΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ (ROE)						
	ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ		ΑΝΑΜΟΡΦΩΜΕΝΑ		% ΜΕΤΑΒΟΛΗ	
	2001	2002	2001	2002	2001	2001
ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ	0,25	-0,16	0,12	-0,28	-167,63%	-222,24%
ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	0,60	1,87	0,39	1,88	2312,96%	826,82%
ΜΕΓΙΣΤΗ ΤΙΜΗ	3,70	1,13	1,22	0,59	8809,99%	449,98%
ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΤΙΜΗ	-0,38	-11,47	-1,00	-11,47	-10681,44%	-3844,76%
t - test			2,8*	4,5*		
ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΑΙΡΙΩΝ	40	40	40	40	40	40

Διάγραμμα 3

Μεταβολές στην αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων
πριν και μετά την αναμόρφωση

Ο αριθμοδείκτης αποδοτικότητας Ιδίων Κεφαλαίων είναι ένας σημαντικός δείκτης που απεικονίζει την κερδοφόρα δυναμικότητα μιας επιχείρησης και παρέχει ένδειξη του κατά πόσο επιτεύχθηκε ο στόχος πραγματοποίησεως ενός ικανοποιητικού αποτελέσματος. Δηλαδή με λίγα λόγια, δείχνει τη γονιμότητα των Ιδίων κεφαλαίων να δημιουργούν κέρδη. Είναι φανερό, όσο μεγαλύτερη είναι η τιμή του, τόσο το καλύτερο και για την ίδια την επιχείρηση και για τους δανειστές της, όμως η τιμή αυτή δεν πρέπει να ξεπερνά την μονάδα.

Στο δείγμα των επιχειρήσεων που μελετάμε, συγκρίνοντας τα δύο έτη, 2001 και 2002, παρατηρούμε πως η αποδοτικότητα ιδίων κεφαλαίων κατά μέσο όρο (βλέπε πίνακα 3, διάγραμμα 3) μειώνεται τόσο στα αναμορφωμένα, όσο και στα δημοσιευμένα. Αρχικά η αποδοτικότητα Ι.Κ. στα δημοσιευμένα ίδια κεφάλαια μειώνεται από 0,25 που ήταν το 2001 σε (0,16) το 2002, ενώ μετά την αναμόρφωση μειώνεται από 0,12 που ήταν στην ουσία το 2001 σε (0,28). Παρατηρώντας καλύτερα το διάγραμμα 3 βλέπουμε πως έχουμε μία πολύ μεγάλη πτώση. Και μάλιστα αν κοιτάξουμε την ελάχιστη τιμή για το 2002 βλέπουμε αποδοτικότητα Ι.Κ. που φτάνει το (11,47).

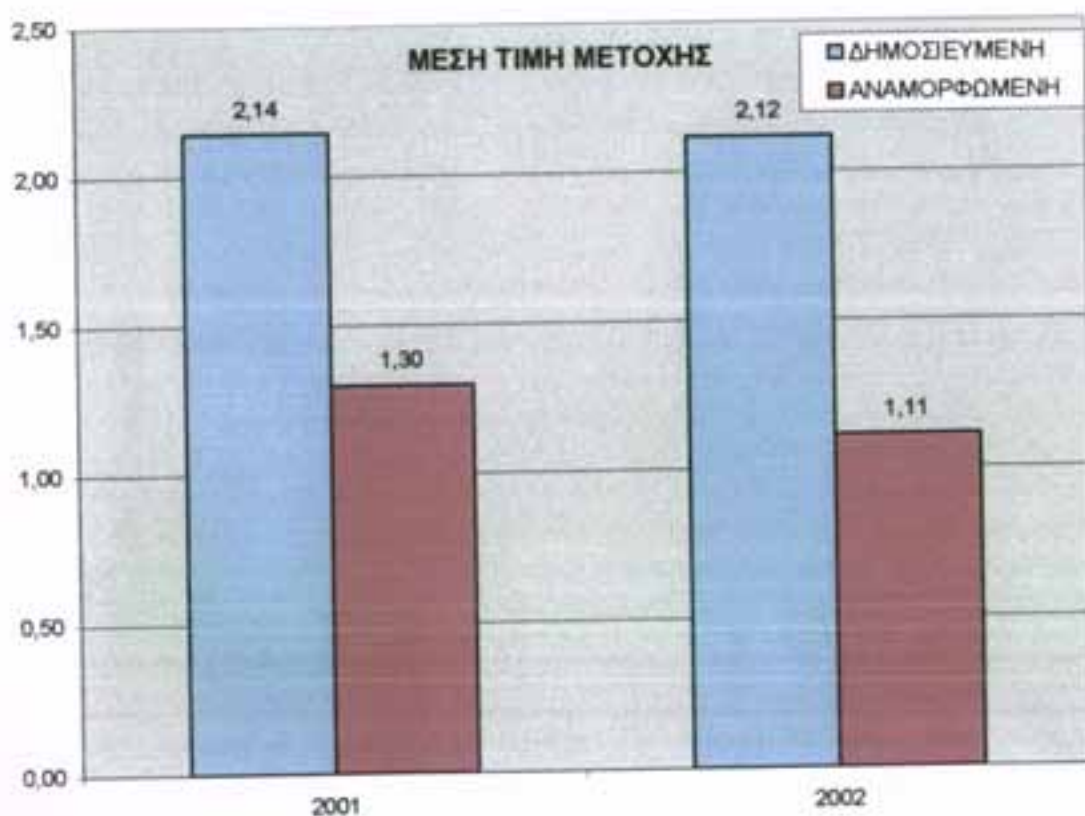
Επιπροσθέτως, από τα δεδομένα του δείγματος προκύπτουν οι τιμές του t-statistic οι οποίες, επειδή είναι μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες ανώτατες κριτικές τιμές, η υπόθεση ότι οι αναμορφώσεις των οικονομικών καταστάσεων δεν ασκούν επίδραση στην χρηματοοικονομική

αποδοτικότητα των επιχειρήσεων απορρίπτεται. Έτσι εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι αναμορφώσεις των οικονομικών καταστάσεων ασκούν πράγματι στατιστικά σημαντική επίδραση στον δείκτη αποδοτικότητας (ROE).

Ένας χαμηλός αριθμοδείκτης αποδοτικότητας ιδίων κεφαλαίων είναι ενδεικτικός του ότι οι επιχειρήσεις ως σύνολο πάσχουν σε κάποιον τομέα τους, π.χ. ανεπαρκής διοίκηση, χαμηλή παραγωγικότητα, υπερεπένδυση κεφαλαίων τα οποία δεν ασχολούνται πλήρως παραγωγικά, δυσμενείς οικονομικές συνθήκες κ.λ.π.

Διάγραμμα 4

Μέση τιμή μετοχής πριν και μετά την αναμόρφωση

Τέλος από το διάγραμμα 4 την μείωση της μέσης λογιστικής τιμής της μετοχής μετά την αναμόρφωση. Για το έτος 2001 πριν την αναμόρφωση η μέση λογιστική τιμή της μετοχής ήταν 2,14 € και μετά την αναμόρφωση μειώνεται στα 1,13 €. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και το 2002 όπου η μέση τιμή της μετοχής από 2,12 € μειώνεται σε 1,11 €. Βέβαια αυτό είναι επόμενο από την στιγμή που τα ίδια κεφάλαια μετά την αναμόρφωση μειώθηκαν. (Λογιστική αξία μετοχής = Ίδια κεφάλαια / Σύνολο μετοχών).

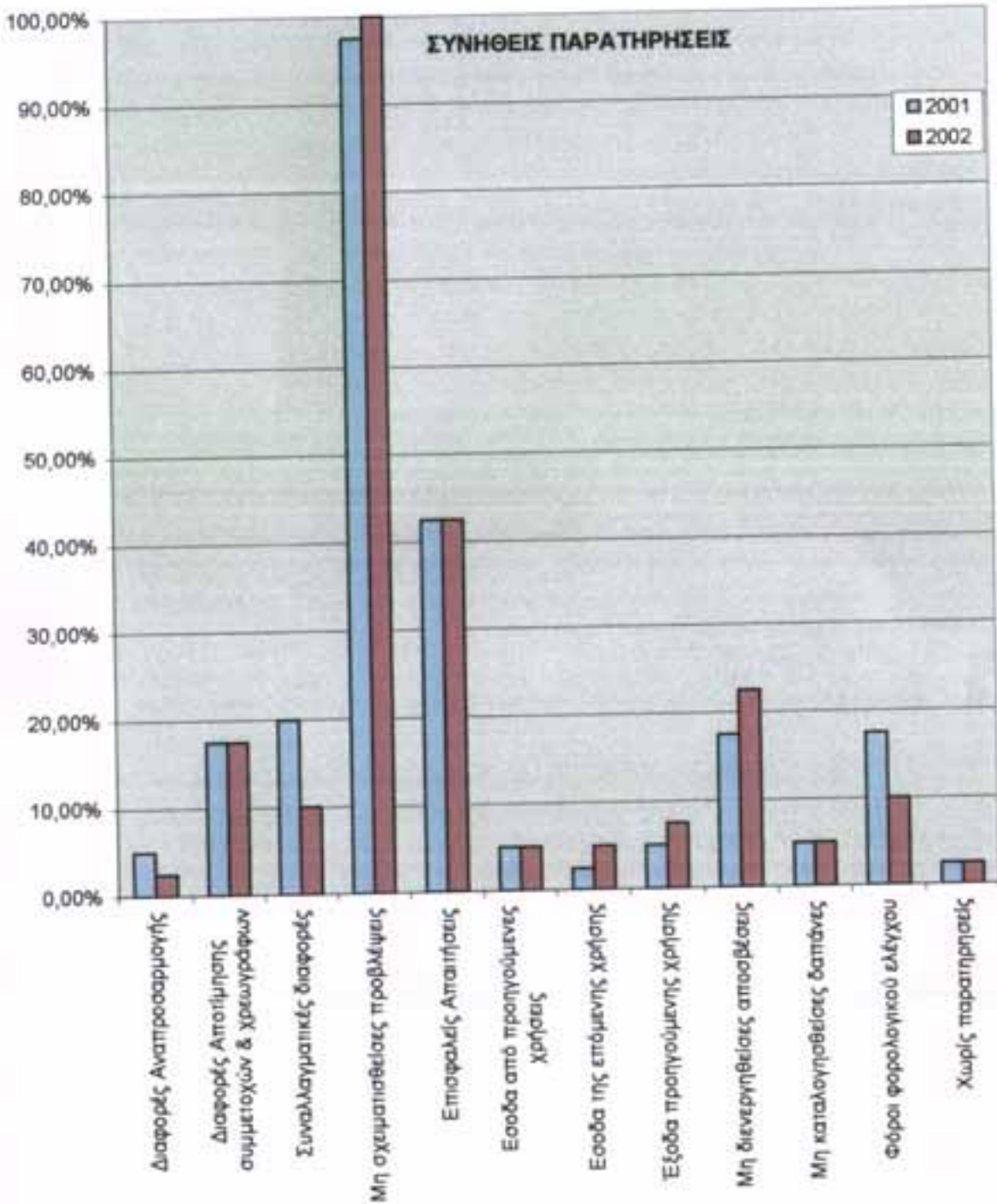
Πίνακας 4

Συνήθεις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών από τα προσαρτήματα των ισολογισμών

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ (Διαφορές)	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ		ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ (%) ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ	
	2001	2002	2001	2002
Διαφορές Αναπροσαρμογής	2	1	5,00%	2,50%
Διαφορές Αποτίμησης συμμετοχών & χρεωγράφων	7	7	17,50%	17,50%
Συναλλαγματικές διαφορές	8	4	20,00%	10,00%
Μη σχηματισθείσες προβλέψεις	39	40	97,50%	100,00%
Επισφαλείς Απαιτήσεις	17	17	42,50%	42,50%
Έσοδα από προηγούμενες χρήσεις	2	2	5,00%	5,00%
Έσοδα της επόμενης χρήσης	1	2	2,50%	5,00%
Έξοδα προηγούμενης χρήσης	2	3	5,00%	7,50%
Μη διενεργηθείσες αποσβέσεις	7	9	17,50%	22,50%
Μη καταλογισθείσες δαπάνες	2	2	5,00%	5,00%
Φόροι φορολογικού ελέγχου	7	4	17,50%	10,00%
Χωρίς παρατηρήσεις	1	1	2,50%	2,50%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΤΑΙΡΙΩΝ	40			

Διάγραμμα 5

Συνήθεις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών
στα πιστοποιητικά ελέγχου

Μελετώντας τις παρατηρήσεις των ορκωτών ελεγκτών διαπιστώσαμε από πού προέκυψαν οι προαναφερόμενες διαφορές ανάμεσα στα δημοσιευμένα και τα αναμορφωμένα, αποτελέσματα προ φόρων και τα ίδια κεφάλαια, για τα έτη 2001 και 2002. Συγκρίνοντας τώρα αυτές τις διαφορές (βλέπε πίνακα 4, διάγραμμα 5), οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως ως προς το σύνολο των επιχειρήσεων το 97,50% για το 2001 και το 100% για το 2002, δεν διενεργούν προβλέψεις με αποτέλεσμα να εμφανίζονται αυξημένα τα κέρδη των επιχειρήσεων και καλύτερη η εικόνα των οικονομικών τους καταστάσεων.

Έπειτα ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων (το 42,50%) και για τα δύο έτη δεν εμφανίζουν επισφαλείς απαιτήσεις, με αποτέλεσμα να μην διενεργούνται προβλέψεις για τις συγκεκριμένες απαιτήσεις, και να μην εμφανίζεται στους ισολογισμούς τους την πιθανολογούμενη απώλεια.

Μία ακόμα παρατήρηση εμφανίζεται κατά ποσοστό 17,50% το 2001, ενώ το 2001 βλέπουμε ότι αυξάνεται στο 22,50% είναι η μη διενέργεια αποσβέσεων, που αποσκοπεί στην βελτίωση των ισολογισμών, αφού η καθαρή αξία των παγίων εμφανίζεται μεγαλύτερη.

Τέλος σε μικρότερο ποσοστό εμφανίζονται παρατηρήσεις που αφορούν διαφορές αποτίμησης, συναλλαγματικές διαφορές, μη εμφάνιση των φόρων φορολογικού ελέγχου κ.λ.π. (βλέπε πίνακα 1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4°

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Απώτερος σκοπός της κατάρτισης και δημοσίευσης των λογιστικών καταστάσεων είναι να βοηθούν τους (εξωτερικούς) χρήστες των λογιστικών πληροφοριών, να λάβουν σωστές απαντήσεις που σχετίζονται με την πορεία των εργασιών και την περιουσιακή κατάσταση της επιχείρησης. Όμως, η διοίκηση των επιχειρήσεων της οποίας τα συμφέροντα έρχονται πολλές φορές σε αντίθεση προς τα συμφέροντα των λοιπών χρηστών, επεμβαίνει πάνω στους λογαριασμούς, είτε εκμεταλλευόμενη τα κενά των λογιστικών κανόνων και της σχετικής νομοθεσίας, είτε παραβαίνοντας κανόνες και νόμους, σε μια προσπάθεια να κατευθύνει τις αποφάσεις των χρηστών προς εκείνη την κατεύθυνση η οποία εξυπηρετεί καλύτερα τους δικούς της στόχους. Η επέμβαση αυτή καλείται επινοητική ή δημιουργική λογιστική (creative accounting) και διακρίνεται στην θεμιτή (εκμετάλλευση των κενών των λογιστικών κανόνων και νόμων) και στην αθέμιτη επινοητική λογιστική (παράβαση κανόνων και νόμων).

Βασικά η επέμβαση της διοίκησης στους λογαριασμούς στοχεύει στην ομαλοποίηση των κερδών γιατί αυτό εξυπηρετεί μια σειρά από στόχους, όπως η άντληση κεφαλαίων από την κεφαλαιαγορά, η μερισματική πολιτική, η μείωση ή η εξάλειψη του πολιτικού κόστους και της πίεσης από τους θεσμικούς παράγοντες και χρηματοοικονομικούς αναλυτές, για να αναφέρουμε τις σημαντικότερες γενεσιουργές αιτίες.

Η άσκηση της δημιουργικής λογιστικής συνιστά ένα πολύ σοβαρό λογιστικό πρόβλημα, γιατί η στρέβλωση των λογαριασμών που επιχειρείται δημιουργεί μια παραπλανητική εικόνα της επιχείρησης, η οποία είναι δυνατόν όχι μόνο να οδηγήσει τους χρήστες σε λανθασμένες οικονομικές αποφάσεις, αλλά να θέσει εν αμφιβόλω τον ίδιο τον απώτερο σκοπό κατάρτισης και δημοσίευσης των οικονομικών καταστάσεων.

Στην Ελλάδα η θεμιτή λογιστική απαντάται περισσότερο από την αθέμιτη, εκμεταλλευόμενη τα κενά των νόμων των οποίων χρησιμοποιεί. Τα πλέον συχνά εμφανιζόμενα παραδείγματα άσκησης επινοητικής λογιστικής είναι η διενέργεια ή η μη διενέργεια αποσβέσεων και προβλέψεων για κινδύνους και έξοδα, η αλλαγή της μεθόδους αποτίμησης αποθεμάτων, κ.λ.π.

Για τον περιορισμό του φαινομένου της άσκησης δημιουργικής λογιστικής προτείνεται μια σειρά από μέτρα, τα οποία διακρίνονται σε προληπτικά και κατασταλτικά. Τα πλέον συχνά αναφερόμενα είναι η θέσπιση μη αντικρουόμενων μεταξύ τους νόμων, χωρίς κενά και αδυναμίες, που ευνοούν την άσκηση επινοητικής λογιστικής, οι συχνότεροι φορολογικοί έλεγχοι, η αναβάθμιση και η θέσπιση λογιστικών προτύπων, η εκπαίδευση των χρηστών των οικονομικών καταστάσεων σε τέτοιο βαθμό ώστε να κατανοούν τις παρατηρήσεις του ισολογισμού και των πιστοποιητικών των ορκωτών λογιστών, η μείωση των συντελεστών φόρου εισοδήματος, και η υποχρέωση ενσωμάτωσης παρατηρήσεων και η δημοσίευση των αναμορφωμένων

αποτελεσμάτων, για τις εταιρίες που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο αλλά και στις μη εισηγμένες.

Όμως, όποια μέτρα και αν ληφθούν, όποια κριτήρια και αν θεσπιστούν, όσο αυστηρότεροι και αν καταστούν οι έλεγχοι, δεν πρόκειται να οδηγήσουν στην πλήρη επίλυση του προβλήματος . Για την επιχείρηση η επινοητική λογιστική συνιστά, δυστυχώς, ένα σημαντικό μέσο υποστήριξης των στρατηγικών της και των σκοπών της διοίκησης της επιχείρησης. Και είναι αδύνατον για την διοίκηση στις μέρες μας να μην μπει στον πειρασμό να εκμεταλλευτεί τις αδυναμίες του λογιστικού συστήματος σαν λύση υπερπήδησης των προβλημάτων της που αφορούν την άντληση κεφαλαίων, την στήριξη της τιμής της μετοχής, κ.λ.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- «Αγορές», “40 διεθνής κανόνες για διαφάνεια στους ισολογισμούς”, 15 – 16 Δεκ. 2001.
 - «Αγορές», “Καλή η καταστολή αλλά η πρόληψη;”, 23 Δεκ. 2001.
 - «Ημερήσια», (13–14 Σεπτ. 2003).
 - «Καθημερινή Οικονομική», “Όλους... εξυπηρετεί ο «δυσίσμός» στις λογιστικές καταστάσεις των εισηγμένων”, 1 Δεκ. 2002.
 - «Καθημερινή Οικονομική», αρθ: “Ποιοτικός έλεγχος ορκωτών ελεγκτών”, 14 Ιαν. 2003
 - «Καθημερινή Οικονομική», “Φόροι τώρα για τους ισολογισμούς του 2002”, 9 Φεβρ. 2003.
 - «Καθημερινή Οικονομική», “Η δημιουργική λογιστική”, 9 Μαρτ. 2003.
 - «Λογιστής», “Εμπειρική διερεύνηση της παραποίησης οικονομικών καταστάσεων”, τεύχος 570, σελ. 1286 – 1294, Σεπτ. 2002.
 - Μπαραλέξης Σπ. “Η επινοητική λογιστική στην Ελλάδα”, σελ. 7–28, 1993.
 - «Ναυτεμπορική», “Καθίζηση κερδών μετά την αναμόρφωση των ισολογισμών”, 15 Δεκ. 2001.
-
- Νιάρχος Νικήτας, «Χρηματοοικονομική ανάλυση λογιστικών καταστάσεων», εκδόσεις «Α.Σταμούλης», 2002.
 - Νίτσας Αθ., “Δημιουργική Λογιστική: Η άσκηση της από τις Ελληνικές επιχειρήσεις”, 2001.

- «Οικονομικός Ταχυδρόμος», "Οι λαθροχειρίες των ισολογισμών και οι αδυναμίες των ελεγκτών", τεύχος 38, σελ. 58–59, 21 Σεπτ. 2002.
- Παπαδάτου Θ., "Εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος ανωνύμων εταιριών", σελ. 1–20, 2001.
- Παπαδημητρίου Γιάννης, «Περιγραφική Στατιστική», εκδόσεις «Παρατηρητής», 2001.
- «Χρηματιστήριο», "Τέλος τα «μαγειρέματα»", 18 Μαΐου 2003.
- «Χρηματιστήριο», "Έτος δοκιμασίας για τις επιχειρήσεις το 2003", 9 Μαρτ. 2003.
- «Χρηματιστήριο», "Ποιοτικός έλεγχος των ορκωτών ελεγκτών", 14 Ιαν. 2003.
- «Χρηματιστήριο», "Ασκήσεις διαφάνειας στους ορκωτούς λογιστές", 11 Μαΐου 2003.

B. ΞΕΝΗ

- Bretton G. and R. J. Taffler (1995), "Creative Accounting and Investment Analyst Response", σελ. 54–55.
- Howard, (1996), "Downsizing to Distraction" σελ. 66–67.
- Moses, (1987), "Income Smoothing and Incentives: Empirical Tests Using Accounting Changes" σελ. 358–377.
- Naser, (1993), "Creative Financial Accounting. Its Nature and Use".
- Outram, (1996), "Going for the Juggle", σελ. 36–38.

- Pijper, (1993), "Creative accounting. The effectiveness of Financial Reporting in the UK".
- Wild, (1987), "Off-Balance Sheet Finance: Why All the Fuss?",σελ.36-37.

